

Een eigen home?!

**Ervaringen van
bestuursleden van
belangenvereniging KBO-
Brabant**

Auteur: Pauline Cozijnsen (0090009)

Begeleider: Prof. Dr. Carlo Leget

Tweede lezer: Prof. Dr. Anne Goossensen

Examinator: Prof. Dr. Arko Oderwald

14 oktober 2015, Nijkerk

paulinecozijnsen@hotmail.com

Voorwoord

Voor u ligt de Masterthesis ‘Een eigen home?!’ een kwalitatief empirisch zorgethisch onderzoek naar de ervaringen van bestuursleden van ouderenbond KBO-Brabant. Deze thesis is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de Universiteit voor Humanistiek, bij de masteropleiding Zorgethiek en Beleid.

Tijdens de bachelor Humanistiek ontstonden voor mij – door persoonlijke gebeurtenissen – steeds meer vragen naar de organisatie van het kwetsbare leven van de mens. Ik ben gezegend met zelfstandige en gezonde grootouders (75+). Mijn oma zegt vaak: “Als je niet oud wilt worden, dan sterf je jong”. En wie wil dat? Het is ‘normaal’ om vele jaren op deze aarde rond te willen lopen. De mens probeert, echter, in het ouder worden verschillende vormen van kwetsbaarheid weg te drukken. Het schijnbaar duale karakter van de mens om oud te willen worden, maar niet oud te willen zijn, heeft mijn interesse gewekt naar onderzoek doen bij een ouderenbond.

Bij dezen wil ik graag mijn begeleider C. Leget bedanken voor de kritische inzichten en ondersteuning bij dit project. De opdrachtgever T. Dollevoet en de beleidsmedewerker E. Geelen wil ik bedanken voor de prettige samenwerking en de tijd en energie die zij geïnvesteerd hebben. De respondenten wil ik bedanken zonder wie dit onderzoek niet mogelijk was.

Daarnaast wil ik mijn familie bedanken voor hun steun en vertrouwen. Specifiek mijn vader wiens scherpte ik altijd op prijs stel.

Pauline Cozijnsen

Nijkerk, 14 oktober 2015

Samenvatting

Pauline Cozijnsen, Universiteit voor Humanistiek, master Zorgethiek en Beleid.

Masterthesis ingeleverd op 14 oktober 2015 te Utrecht.

Een eigen home?! Ervaringen van bestuursleden van belangenvereniging KBO-Brabant.

Het doel van deze thesis is inzicht verschaffen in de ervaringen van bestuursleden van Afdelingen van KBO-Brabant met een ‘eigen home’. Intern kan KBO-Brabant dit inzicht gericht verder uitwerken. Daarnaast geeft het stof tot nadenken over de toenemende ouderenzorg.

Geprobeerd is antwoord te geven op de volgende hoofdvraag: Hoe wordt het hebben van een ‘eigen home’ gewaardeerd door bestuursleden van KBO-B met en zonder home, en welke doorwerking denken zij dat het ‘eigen home’ heeft?

Dit exploratieve onderzoek is een kwalitatief empirisch zorgethisch onderzoek, gebruik makend van focusgroepen en een breed uitgezette enquête. De resultaten geven een hoofdzakelijk positief beeld weer ten aanzien van de ervaringen omtrent een ‘eigen home’. In dit beeld komen een aantal zaken naar voren waar de belangenvereniging KBO-Brabant bij stil moet staan. De bestuursleden spreken vanuit verschillende situaties, wat de wensen en behoeften per Afdeling beïnvloed. Naast het beeld van de ervaringen worden de onderliggende waarden besproken in het licht van goede zorg. Vrijheid en gelijkheid, aandachtigheid, verantwoordelijkheid en competentie staan hier centraal.

Concluderend blijkt het nadenken over een ‘eigen home’ binnen KBO-Brabant complex in elkaar te steken. De ervaringen zijn enigszins divers en vanuit de positie van de bestuursleden verschillend te benaderen. Het ‘eigen home’ is een kwestie van maatwerk.

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting.....	2
1. Probleemstelling.....	5
1.1 Inleiding	5
1.2 De ouderenbond KBO-Brabant.....	6
1.3 Welzijnsorganisaties.....	7
1.4 Zorgethiek	8
1.5 Waarden	9
1.6 Relevantie.....	10
2. Design	11
2.1 Vraagstelling	11
2.2 Methode.....	12
2.2.1 Kwaliteitsmaatregelen.....	12
2.3 Populatie.....	13
2.4 Dataverzameling	13
2.5 Doel.....	14
3. Het hebben van een ‘eigen home’	16
3.1 Vormen van ‘eigen home’	16
3.2 KBO-Brabant en ‘eigen home’	20
3.3 Afdelingen en eigen home.....	23
3.4 Leden.....	26
3.5 Politiek	29
3.6 Financieel	31
3.7 Afsluitende opmerkingen	33
4. Waarden	35
4.1 Samen zorgen	35
4.2 Zorgen om	36
4.3 Zorgen voor.....	37
4.4 Zorg verlenen	38
4.5 Zorg ontvangen	39
5. Conclusie.....	40
6. Discussie	41
6.1 Aanbevelingen.....	41

6.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	42
6.3 Beperkingen	43
7. Literatuur.....	44
7.1 Websites	45
8. Bijlagen	46
8.1 Cijfers CBS	46
8.2 Fasering onderzoek	46
8.3 Uitkomsten enquête in diagrammen.....	48
8.4 Sensetizing concepts	54
8.5 Interviewgide.....	54

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 staat de probleemstelling beschreven. De literaire achtergrond van het onderwerp helpt de context te verscherpen waar ouderenbond KBO-Brabant in beweegt.

Hoofdstuk 2 betreft de wijze van onderzoek.

Hoofdstuk 3 en 4 geven uitgebreid zicht op de resultaten van het onderzoek. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van de ervaringen van bestuursleden van KBO-B. Hoofdstuk 4 geeft een analyse van de achterliggende waarden in de ervaringen van de bestuursleden, aan de hand van het proces van goede zorg, zoals beschreven door Joan Tronto.

In het concluderende hoofdstuk 5 wordt antwoord gegeven op de deelvragen en de hoofdvraag.

De resultaten van het onderzoek en de conclusie worden in breder perspectief geplaatst in hoofdstuk 6, door beperkingen van dit onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek weer te geven.

1. Probleemstelling

1.1 Inleiding

Nederland heeft op 1 januari 2014, 6.347.804 inwoners (zie bijlage 1) van vijftig jaar en ouder (CBS, 2014). Deze grote diverse groep wordt geschaard onder de noemer 'ouderen'. Gerontologie doet onderzoek naar het ouder worden. Het ouderendiscours gaat in de huidige tijd voornamelijk om de dreigende vergrijzing en de daarbij komende maatschappelijke en economische implicaties, waar op verschillende gebieden steeds meer aandacht naar uit gaat in (wetenschappelijk) onderzoek. Verschillen in gezondheid, opleidingsniveau en sociale achtergrond maken de groep ouderen divers. In de tijd van de participatie samenleving, wordt van de oudere verwacht zo lang mogelijk op eigen benen te staan en te steunen op het eigen netwerk.

Jan Baars spreekt in zijn boek *Het nieuwe ouder worden* (2007) over twee theoretische stromingen binnen de gerontologie: de 'activiteitentheorie' en de 'disengagementtheorie'. Het gaat hier om een debat (beïnvloed door ontwikkelingen in de samenleving); of ouderen zich terug moeten trekken of actief mee moeten doen. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) lijkt mee te gaan met de 'activiteitentheorie'. De oudere wordt geacht langer zelfstandig te wonen. De samenleving streeft naar meer zelfredzaamheid, meer participatie, meer actief burgerschap en een betere sociale samenhang (SCP, 2010). De samenleving verandert en de groep ouderen groeit mede door de toenemende gemiddelde leeftijd. Ouderen hebben op den duur meer steun nodig in de maatschappelijke ontwikkelingen en meer zorg. Er wordt gerekend op solidariteit van familie, vrienden en burens. Maar kunnen zij voorzien in het gros van wat de oudere nodig heeft? En welke tol eist het van deze hulpgevers? Antwoorden hierop zijn nog onduidelijk en zo spelen organisaties ook in op de behoeften van ouderen. Zo kunnen (in)formele zorg- en welzijnsorganisaties het netwerk van de oudere aanvullen in bepaalde taken.

Een ouderenbond is een informele welzijnsorganisatie. (Beun, 2014) Aansluiten bij een ouderenbond is een keuze voor mensen vanaf vijftig jaar. Ouderenbonden verzorgen activiteiten, uitjes en evenementen. Zij kunnen begeleiding bieden of de weg wijzen naar professionele hulpverleners en gemeentelijke voorzieningen. Hiernaast hebben zij hedendaagse belangrijke onderwerpen voor ouderen hoog op de agenda staan, zoals: eenzaamheid, participatie en langer zelfstandig

thuis wonen. De bonden geven zelf invulling aan de manier waarop zij dit soort zaken vorm geven. De vraag rijst: hoe is te bepalen wat goed werkt voor deze diverse groep mensen? Alexander Maas gebruikt in het boek *Goed ouder worden* (2011) een zorgethisch uitgangspunt om het nadenken over het organiseren van ouderenzorg scherp te stellen. Maas gaat uit van de mens als relationeel wezen en laat daarmee zien dat er ‘andere mogelijkheden ontstaan om naar ouder worden te kijken’ (p.141). Het gaat erom mensen vanuit hun context te benaderen. Voor welzijnsorganisaties is bijvoorbeeld de wijk een uitgangspunt. Denken vanuit de verbindingen die mensen hier hebben biedt een ander perspectief op de organisatie van ouderenzorg.

1.2 De ouderenbond KBO-Brabant

De Katholieke Bond van Ouderen in Noord-Brabant (KBO-B) is een vereniging die belangen behartigt voor senioren. KBO-B valt onder de informele welzijnsorganisaties, want men werkt met vrijwilligers en niet met professionals. De Brabantse vereniging telt meer dan 130.000 leden boven de leeftijd van vijftig jaar. Zij zijn verdeeld over driehonderd Afdelingen en omschrijven hun doelstelling als volgt: *”KBO-Brabant en zijn Afdelingen komen op voor de senioren in Brabant, stimuleren hen tot maatschappelijke participatie en inspireren hen hun talenten te benutten ten dienste van elkaar en van de maatschappelijke omgeving”*.

Naast de karakterisering van KBO-B als informele welzijnsorganisatie is KBO-B ook een formeel buurtnetwerk. KBO-B verbindt mensen, maar niet automatisch. Het is namelijk een georganiseerde vereniging waar mensen zich bij aan kunnen sluiten. (Belderok, 2007)

Vanuit het beleid 2011-2015 houdt KBO-B rekening met een aantal belangrijke punten: de groep senioren is divers, de Nederlandse bevolking vergrijsst, de samenleving wordt meer individualistisch, senioren krijgen meer verantwoordelijkheden, mensen worden meer betrokken bij het maken van beleid, de maatschappij wordt complexer en de overheid bezuinigt. Peter Derkx (2011) typeert ouder worden als een ‘existentieel, sociaal gesitueerd proces’. Dit plaatst hij als belangrijkste onderdeel van goed ouder worden naast het fysiologische proces, waar mainstream ‘ouderendiscours’ vooral de nadruk op legt. Bezien door de zorgethische bril is het proces van goed ouder worden verbonden met de behoeften en zingeving van het unieke individu in diens sociaal

netwerk, hetgeen onder invloed staat van de ontwikkelingen in de samenleving. KBO-B staat tussen de behoeften van de burgers en de ontwikkelingen in de samenleving en probeert in de wensen (voortkomend uit de samenleving) te voorzien.

Onduidelijk is hoeveel Afdelingen van KBO-B een – wat zij zelf noemen – ‘eigen home’ hebben. Een ‘eigen home’ is een ruimte waar ouderen kunnen samenkomen en waar activiteiten en bijeenkomsten georganiseerd worden. De meeste Afdelingen hebben een dergelijk ‘kernegebouw’ niet. Voor hen bestaat de vraag of het hebben van een ‘eigen home’ per Afdeling iets oplevert.

In de literatuur staat weinig beschreven over de effecten van het hebben van een ‘vaste plek’ voor ouderen. Anja Machielse en Roelof Hortulanus (2011) laten aan de hand van een onderzoek naar sociaal isolement (2003) zien dat sociale relaties bijdragen aan welzijn en geluk. In het krijgen, houden en/of uitbreiden van de sociale relaties, zou een ‘eigen home’ kunnen faciliteren. Aan de andere kant, het plaatst de oudere misschien meer in de marge door hen ‘eigen, vaste plekken’ te geven buiten de voor andere leeftijdsgroepen toegankelijke maatschappelijke verbanden. Ouderen bezoeken buurtcentra om er te zijn en mensen te ontmoeten. Buurtnetwerken zijn belangrijk voor het gevoel bij de buurt te horen (Thomése, 1998).

Onderzoek naar een ‘eigen home’ voor leden van KBO-B raakt aan het welbevinden van deze en andere ouderen in de samenleving en aan de betekenis van het inrichten van een ‘vaste plek’ voor hen.

1.3 Welzijnsorganisaties

Belderok (2007) pleit in zijn boek voor vermaatschappelijking van de ouderenzorg. Het gaat hem om het ‘creëren van arrangementen van én wonen én welzijn én gezondheid. Mensen moeten in staat zijn om ‘niet alleen over hun eigen doen en laten na te denken, maar ook over dat van anderen’. Het vraagt veel om zijn visie te realiseren, maar een begin is gemaakt met de invoering van de Wmo. Er moet meer interactie komen tussen doelgroep en politiek (beleid). Zo stelt Belderok dat vertegenwoordigers van het beleid het vaak hebben over macht en geld, terwijl ouderen vragen hebben over zingeving, solidariteit en identiteit. KBO-B is een structuur in de buurt die de interactie kan ondersteunen. Daarentegen merken Dartel & Molewijk (2014) op dat zorgorganisaties

‘in plaats van traditionele instituties steeds meer op bedrijven en ondernemingen gaan lijken’ (p. 8).

Er is door de komst van de Wmo een grote diversiteit in de wijk op het gebied van dienstverlening aan ouderen ontstaan. De gemeente lijkt steeds meer de idee te krijgen om vrijwillige ondersteuning bij organisaties onder te brengen die veel contacten hebben met de burgers. KBO-B ondervindt deze toenemende invloed en speelt hier ook op in. Welzijnsorganisaties spelen een grote rol in de realisatie van de Wmo. In 2011 is de Welzijn Nieuwe Stijl (WNS) als programma ingezet om na vier jaar Wmo deze een nieuwe impuls te geven. Naast zelfredzaamheid en participatie is de beheersing van collectieve uitgaven het doel. (Beun, 2014, p. 77)

1.4 Zorgethiek

Zorgethiek is aan het einde van de jaren ‘70’ van de vorige eeuw ontstaan uit ondermeer feministische stromingen. Zorg wordt als gedifferentieerd concept fundamenteel gekoppeld aan het nadenken over het menselijk leven. Ondanks onze hedendaagse nadruk op autonomie en zelfredzaamheid is het menselijk leven kwetsbaar en zijn wij op veel momenten afhankelijk (van anderen). Zorg ontvangen we, op enig moment in ons leven, allemaal. (Gilligan 1982, Noddings 1984, Ruddick 1989, Tronto 1993, Kittay 1999, Walker 2007, van Heijst 2012)

Zorgethiek denkt nauwgezet over unieke individuen in (complexe) relationele netwerken. Tronto (1993) laat vanuit deze manier van denken het politieke karakter van zorgethiek zien in termen van samenleven, macht en posities. De brede definitie van ‘zorg’, die Tronto (1993) samen met Fisher introduceerde, luidt: “*a species activity that includes everything we do to maintain, continue, and repair our ‘world’ so that we can live in it as well as possible*”. ‘Wereld’ staat aangegeven met aanhalingstekens. Tronto legt uit dat het gaat om ons lichaam, onszelf, en onze omgeving, alles wat we in een complex leven-ondersteunend web proberen bijeen te houden. Zorg bevat dus elke activiteit die wij ondernemen om ons en elkaars welzijn te behouden of te bevorderen. Wat zorg tot goede zorg maakt plaatst Tronto in een proces van vijf fasen die onderling verbonden zijn: *caring about*, *taking care of*, *care-giving*, *care receiving* en *caring with*. In vertaling gaat het respectievelijk over; een zorg (nood) opmerken, zorgen voor

(middelen/omstandigheden om in de zorg te kunnen voorzien), zorg verlenen, zorg ontvangen en samen zorgen (democratisch).

Van Heijst (2008) onderschrijft in haar overzichtswerk de notie van samenleven en positie. Ze voegt daar aan toe dat nadenken over zorg *“betekenisvol [is] voor bestaansvragen van mensen die niet allemaal een gelijke voorstelling van het goede leven hebben, maar het wel met elkaar moeten rooien”*. Ouderenbonden hebben, zoals gezegd in hoofdstuk 1.2, een tussenpositie. Ten eerste staan zij tussen de verschillende behoeften van de leden. Daarnaast hebben zij ook rekening te houden met politieke regelgeving, financiële middelen en de maatschappij als geheel.

1.5 Waarden

Moraliteit wijst ons (on)bewust de weg naar het goede. Waarden zijn hierin de nastrevenswaardige idealen. Zorg is een praktijk, praktijken zijn contextueel bepaald en in het specifieke geval wordt duidelijk wat het goede is om te doen. Welzijnsorganisaties werken vanuit waarden. KBO-B noemt bijvoorbeeld expliciet dat zij vanuit christelijke waarden en normen werken. In welzijnsorganisaties zijn verschillende perspectieven aanwezig, die elk een andere waarde het belangrijkste vinden. Hulpgevers en hulpvragers kunnen verschillend tegen dezelfde handeling aankijken. Over het algemeen wordt niet bij iedere handeling/situatie stil gestaan bij de onderliggende waarden. De waarden in de praktijk zijn niet vanzelfsprekend. Stilstaan bij de waarden is het bevragen van de morele kwaliteit (Dartel & Molewijk, 2014). Tronto (1993) stelt in haar politieke theorie de vraag wat er gebeurt wanneer we de waarden van zorgen serieus nemen in het definiëren van een goede samenleving. Ze ziet moraliteit en politiek niet als twee aparte sferen, maar ze verbindt morele waarden met politieke waarden. Dit doet ze door zorg als verbindende factor in te brengen: zorg kan dienen als zowel een moreel waarde en als basis voor de politieke bereiking van een goede samenleving. De tussenpositie van de welzijnsorganisatie is politiek en moreel te aanschouwen. Het woord tussenpositie geeft aanleiding tot nadenken over machtsverhoudingen. Om van het goede te spreken moeten de verschillende perspectieven en bijbehorende waarden op een bepaalde manier samengaan in de welzijnsorganisatie.

1.6 Relevantie

Ouderenbonden bestaan om de belangen van ouderen te behartigen. Het is een continue vraag hoe ze dit het beste kunnen doen. Ten eerste is de groep ouderen divers. Ten tweede verandert de samenleving. De ouderenbond staat tussen zijn leden/doelgroep, maatschappelijke ontwikkelingen en de politiek. Deze drie elementen beïnvloeden waar en op welke manier de ouderenbond optreedt. Zodoende is het belangrijk voor een ouderenbond deze wisselwerking in het oog te houden om goed de belangen te kunnen behartigen.

Inzicht in ouderenbonden is van belang omdat het bijdraagt aan het welbevinden van burgers. Als we bijvoorbeeld weten hoe wenselijk het hebben van een 'eigen home' is voor bestuursleden van KBO-B, dan weten we of een 'eigen home' mogelijk bijdraagt aan de ondersteuning van ouderen door de Afdelingen van KBO-B. Vervolgens kunnen we onderzoeken of het zelfde geldt bij andere ouderenbonden. Als dit zo blijkt te zijn, kunnen we een stap doen in de richting van wat goed is om te doen voor deze groep mensen. Dat laatste is belangrijk, omdat de groep ouderen groeit en er steeds meer zorg nodig is. Dit onderzoek richt zich dan ook voor een deel op de vraag hoe het voor de gehele samenleving mogelijk is om in de nodige extra zorg te voorzien. Meer specifiek gaat het om een ouderenbond die in het leven geroepen is om ouderen te ondersteunen.

2. Design

2.1 Vraagstelling

De hoofdvraag van dit onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel geeft aanleiding tot een kwantitatieve aanpak en het tweede een kwalitatieve aanpak. De hoofdvraag luidt: *Hoe wordt het hebben van een ‘eigen home’ gewaardeerd door bestuursleden van KBO-B met en zonder home, en welke doorwerking denken zij dat het ‘eigen home’ heeft?*

Niet het directe welbevinden van ouderen wordt onderzocht, maar hoe de inrichting van de organisatie KBO-B kan bijdragen aan de zorg (in brede zin) die bestuursleden verlenen. De specifieke vorm van de inrichting gaat om het hebben van een ‘eigen home’. De Afdelingen van KBO-Brabant geven zelf vorm aan het *innerlijk* en *uiterlijk* van de vereniging, passend in het beleid van KBO-Brabant. Wat onder een ‘eigen home’ verstaan wordt, staat daarbij niet bij voorbaat vast. De bestuursleden hebben wel een voorstelling van wat een ‘eigen home is. De doorwerking van een ‘eigen home’ heeft betrekking op de ervaring met de eigen situatie en het kijken naar de situatie van andere Afdelingen. In de hoofdvraag is een tweedeling opgenomen: de groep bestuursleden van Afdelingen zonder ‘eigen home’ en de groep bestuursleden van Afdelingen met ‘eigen home’. Inzicht in wat bestuursleden van Afdelingen met ‘eigen home’ feitelijk weten van Afdelingen zonder ‘eigen home’, en omgekeerd, is in dit onderzoek niet opgenomen. Deze tweedeling is bepalend voor het beeld omtrent een ‘eigen home’. KBO-B wil inzicht in dit beeld om passend beleid te kunnen maken.

De hoofdvraag is opgesplitst in vier deelvragen die uitgewerkt worden in hoofdstuk 3. De deelvragen zijn met elkaar verweven en mede hierom is gekozen om ze in één hoofdstuk bij elkaar te plaatsen. De deelvragen zijn:

- *Welke betekenis geven bestuursleden van KBO-B aan het hebben van een ‘eigen home’?*
- *Hoe worden de verschillende ervaringen, omtrent het hebben van een ‘eigen home’, gewaardeerd onder de bestuursleden van KBO-B?*
- *Waar verschillen de ervaringen tussen bestuursleden met en bestuursleden zonder een ‘eigen home’?*

- *Waar komen de ervaringen overeen tussen bestuursleden met en bestuursleden zonder een 'eigen home'?*

De eerste deelvraag gaat om de woorden die bestuursleden geven aan het hebben en nadenken over een 'eigen home'. Welke ervaringen uiten zij? Waarden liggen aan deze ervaringen ten grondslag en worden apart behandeld in hoofdstuk 4. De tweede deelvraag gaat om het toetsen van de belangrijkste ervaringen aan de ervaringen van andere bestuursleden, over de breedte van KBO-B. De derde en vierde deelvragen zijn bedoeld om zicht te krijgen op de tweedeling die bestaat in de organisatie.

2.2 Methode

Dit is een empirisch zorgethisch onderzoek met een *mixed methods approach*. Gezien de tijdsspanne en de grootte van de populatie brengt een kwalitatieve aanpak gevolgd door een kwantitatieve zowel diepgang als een breder bereik. Om recht te kunnen doen aan de ervaringen, zoals mensen ze zelf omschrijven, ga ik *grounded* te werk. Glaser & Strauss geven aan dat vooraf gestelde theorieën voorbij kunnen gaan aan de complexiteit van de sociale werkelijkheid. De inductieve methode stelt de onderzoeker in staat om open te staan voor wat de data naar voren brengt. In dit onderzoek gaat het niet om theorie ontwikkeling, maar wordt enkel de methode van constante vergelijking gebruikt om recht te doen aan het materiaal (Maso & Smaling, 2004).

Daar het een verkennend onderzoek is, is het kwalitatieve materiaal gecodeerd en gecategoriseerd, maar niet gethematiseerd. Een lijst van *sensitizing concepts* is gebruikt om de gespreksleider en onderzoeker gevoelig te maken voor bepaalde thema's die spelen binnen KBO-Brabant. De lijst van *sensitizing concepts* is gevormd op basis van relevante literatuur, beleidsdocumenten van KBO-Brabant en geschreven informatie die te vinden is op de websites van de verschillende Afdelingen. Voor de gespreksleider is ook een *interviewguide* gemaakt. Zie bijlage 9.4 en 9.5 voor de *sensitizing concepts* en de *interviewguide*.

2.2.1 Kwaliteitsmaatregelen

Voor de focusgroepen zijn respondenten gezocht met uiteenlopende meningen. Deze verschillen bieden beter inzicht in de diversiteit van de onderzoekspopulatie en deelt

Patton (2002) in bij datatriangulatie. Ook de vergelijking tussen de twee situaties, van het wel hebben en het niet hebben van een ‘eigen home’ valt onder deze vorm van triangulatie en vergroten de geldigheid. De focusgroepen zijn geleid door een externe gespreksleider. De mix van methoden, interviews en enquêtes, maakte een *cross data check* mogelijk, welke de betrouwbaarheid van de getrokken conclusies vergroot. De interne betrouwbaarheid (Maso & Smaling, 2004) wordt vergroot, daar hoogleraren van de master Zorgethiek en Beleid het onderzoek begeleiden. Documentatie van materialen en de genomen stappen zorgen voor de herhaalbaarheid van het onderzoek. De enquêtes zijn door de deelnemers van de focusgroepen beoordeeld en vervolgens door de opdrachtgever van dit onderzoek alvorens deze werd verstuurd.

2.3 Populatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit bestuursleden van de vereniging KBO-B in de provincie Noord-Brabant. Vanuit het centrale bestuur van KBO-Brabant te 's Hertogen Bosch zijn de onderzoekseenheden geselecteerd. De opdrachtgever beschikt over een directe lijn naar de bestuursleden. Dit heeft tijd bespaard en wekt ook meer vertrouwen dan een verzoek voor deelname door een onbekende onderzoeker. Het contact werd gezocht binnen Afdelingen met en zonder een ‘eigen home’ en voor de focusgroepen zijn bestuursleden van verschillende afdelingen gecontacteerd. De enquêtes zijn breed uitgezet naar de secretarissen van alle Afdelingen van KBO-Brabant. De onderzoekspopulatie is grotendeels man (71%), uit de middenklasse en autochtoon. De leeftijd ligt ongeveer tussen de 60 en 75 jaar.

2.4 Dataverzameling

In juni is het onderzoek gestart na een bespreking met de opdrachtgever en een goedgekeurd onderzoeksvoorstel. Het onderzoek bestaat uit twee delen; de focusgroepen en de enquête. De opdrachtgever heeft per focusgroep acht personen uitgenodigd en er is een externe gespreksleider benaderd. De gesprekken zijn opgenomen met een dictafoon.

Op 23 juni vond de eerste focusgroep plaats met vijf bestuursleden van een Afdeling met een ‘eigen home’. Na de verwerking van de data vond op 29 juni de

tweede focusgroep plaats met bestuursleden zonder ‘eigen home’. Ook hier waren een aantal afzeggings, waardoor er zes deelnemers waren.

De geluidsopnamen van de focusgroepen zijn getranscribeerd en dubbel geanalyseerd, met behulp van het programma KWALON. In eerste instantie zijn de transcripten gebruikt om stellingen voor de enquête te formuleren. De stellingen zijn samengevoegd, om alle respondenten dezelfde lijst voor te leggen. KBO-B heeft geen documentatie over het wel of niet hebben van een ‘eigen home’ bij Afdelingen. De stellingen staan in de enquête in de vorm van een vijf-punts Likertschaal (Babbie, 2007). De enquêtes vergroten de generaliseerbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek. Op 20 juli zijn de enquêtes verspreid via de e-mail en 16 augustus is met de inbezitneming gestopt. 182 enquêtes zijn ingevuld. De stellingen zijn allemaal positief geformuleerd en in willekeurige volgorde geplaatst. Coderen en categoriseren is toegepast bij de verwerking van de transcripten en de ingevulde enquêtes.

Voor de beantwoording van de deelvragen is de methode van minutieus lezen gekozen (Brohm & Jansen, 2010). Kleine codes zijn gekoppeld aan stukken tekst, vervolgens is gekeken naar de onderlinge samenhang vanuit het geheel. Hiervan is een indeling in categorieën gemaakt en deze staan uitgewerkt in hoofdstuk 3. Meermaals zijn in dit proces de transcripten en enquêtes nagelopen en de opnamen beluisterd. In dit verkennende onderzoek wordt geen theorie gevormd, dus de categorieën zijn enkel ondergebracht bij gebieden waar bestuursleden van KBO-B te situeren zijn.

De stellingen van de enquête in combinatie met de open vraag geven weer of de ervaringen van een ‘eigen home’ breder gedragen worden. Door de specifieke vraag van de opdrachtgever naar ‘waarden die onder de bestuursleden leven’, zijn de data met de zorgethische brede bril van Tronto geanalyseerd (zie ook hoofdstuk 1.4). De analyse geeft ook inzicht in het politieke karakter van de tussenpositie van de Afdelingen van KBO-B.

2.5 Doel

Met deze thesis beoog ik inzicht te bieden aan KBO-B op het gebied van ervaringen die spelen omtrent het hebben van een ‘eigen home’, zodat zij hier gericht mee aan de slag kunnen. Verder doorgevoerd voegt het kennis toe aan het debat van het ‘ouderendiscours’ door specifiek bij een ouderenvereniging gegevens te verzamelen.

Deze gegevens dragen bij aan de maatschappelijke discussie aan wie en waar (extra) zorg geleverd kan worden vanuit het oogpunt van het toenemende aantal ouderen. Baars (2007) en Derkx (2011) halen de economische, politieke, sociale en juridische implicaties aan van het toenemen van het aantal mensen boven een 'bepaalde chronologische leeftijd'. Dit onderzoek gaat voornamelijk om de sociale implicaties, maar de vier gebieden staan met elkaar in verbinding. Daardoor zal het onderzoek ook de economische, politieke en juridische gebieden raken.

3. Het hebben van een ‘eigen home’

In dit hoofdstuk staat als onderwerp het ‘eigen home’ centraal, gezien vanuit de Afdeling. Ten eerste omdat de bestuursleden vanuit hun positie in een Afdeling spreken. Ten tweede omdat het al dan niet hebben van een ‘eigen home’ per Afdeling gedacht wordt en niet per Kring of plaats. Omdat KBO-B als vereniging in een tussenpositie verkeert, zijn er zes hoofdthema’s onderscheiden met betrekking tot een ‘eigen home’ waardoor de vereniging beïnvloedt wordt. De zes hoofdthema’s komen voort uit de analyse van de focusgroepen en worden in de paragrafen versterkt door de analyse van de enquêtes.

In de eerste paragraaf worden de vormen van een ‘eigen home’ besproken. Sommige Afdelingen hebben een ‘eigen home’, wat aanleiding is geweest voor dit onderzoek. Het tweede thema is KBO-B. KBO-B en de Afdelingen zijn hier uit elkaar getrokken, maar de één bestaat niet zonder de ander. Dit betekent dat KBO-B invloed heeft op de Afdelingen en de Afdelingen op KBO-B, waar beide recht aan gedaan moet worden. Het derde thema is de Afdelingen. De vierde, vijfde en zesde thema’s zijn de leden, politiek en financieel.

In iedere paragraaf worden de belangrijkste thema’s besproken, geïllustreerd met citaten en tabellen. Hiermee worden de bevindingen verhelderd. In het volgende hoofdstuk worden de waarden behandeld. Het beleid van KBO-B is gebaseerd op verschillende waarden, die voor de organisatie van belang zijn. Deze waarden zijn in de gesprekken impliciet naar voren gekomen.

Het woord ‘gemeenschapshuis’ staat hier als verzamelnaam voor buurthuis, cultuurhuis, dorps huis en dienstencentrum. Er kunnen en zullen verschillen bestaan in de betekenis van de termen, maar is niet relevant gebleken in dit onderzoek. Onder ‘activiteiten’ vallen hobby’s, informatieverstrekking en evenementen.

3.1 Vormen van ‘eigen home’

De eerste focusgroep maakte duidelijk dat er niet één opvatting is van wat een ‘eigen home’ inhoudt: de grootte, de functie en de vorm verschilt, maar ook de financiële verantwoording. De Afdelingen zelf zijn ook verschillend. Het ledenaantal, datgene wat een Afdeling de leden wil bieden en de faciliteiten in de omgeving zijn van invloed op de verschillen in de bestaande homes. Een van de respondenten zei: *“Wij hebben 1100*

leden [...] Ons home bestaat uit vijftig vierkante meter, een kantoor-achtige ruimte. Hebben we meer ruimte nodig, dan kunnen we extra ruimte huren in het gebouw.” Een andere Afdeling heeft tien keer zoveel ruimte, bijna het dubbele aantal leden, en zij huren alleen de lokale sporthal bij een evenement waar (te)veel leden op af komen. Beiden verstaan dus iets anders onder het hebben van ‘eigen home’. Veel van de Afdelingen die gebruik maken van een gemeenschapshuis geven aan dat dit geen ‘eigen home’ is. Toch voelen een aantal zich in een gemeenschapshuis dusdanig thuis, dat zij dit wel als ‘eigen home’ bestempelen. “Wij gebruiken een ruimte samen met andere vrijwilligers organisaties. Wij zijn daardoor altijd zeker van ruimte als wij iets organiseren en de ouderen voelen zich hier thuis. Het is zeer gebruiksvriendelijk”.

Twee Afdelingen hebben aangegeven een ‘eigen home’ als bezit te hebben. De anderen geven aan een ‘eigen home’ te hebben op huurbasis. Regelmatig zijn dit gehuurde ruimtes in een gemeenschapshuis. Verder worden ruimtes, panden en zalen gehuurd van de gemeente, (zorg)instellingen, particulieren en van ondernemers(organisaties).

Het is niet aan de onderzoeker om te bepalen wat een ‘eigen home’ is en of de verschillen in deze goed of slecht zijn. De ervaringen van de bestuursleden worden wel gekleurd door hun visie op wat een ‘eigen home’ is. Door de verschillende visies op wat een ‘eigen home’ is, is het moeilijk om de overeenkomsten en verschillen in de ervaringen te interpreteren. Mede om deze reden staat in hoofdstuk 1.2 dat het onduidelijk is hoeveel Afdelingen een ‘eigen home’ hebben. 29% van de respondenten zegt een ‘eigen home’ te hebben. Van één Afdeling kunnen meerdere bestuursleden de enquête hebben ingevuld en van sommige Afdelingen kan het zijn dat geen van de bestuursleden de enquête hebben ingevuld, dus dit percentage zegt niet zoveel.

De focusgroepen zijn dusdanig ingeleid, dat er in de gesprekken een vergelijking plaatsvond van het hebben van een ‘eigen home’ aan de ene kant tegenover het niet hebben van een ‘eigen home’ aan de andere kant. Dit heeft erin geresulteerd dat een deel van het gesprek bestond uit opsommingen van voordelen van het hebben van een ‘eigen home’. Nadelen van het hebben van een ‘eigen home’ zijn als zodanig nauwelijks geuit, wel zijn er veel voorwaarden benoemd voor het hebben of creëren van een ‘eigen home’. In de volgende paragrafen komen de voordelen, nadelen en voorwaarden uitgebreider ter sprake.

Voor bestuursleden die gebruik maken van een gemeenschapshuis is het bepalen wanneer activiteiten plaatsvinden van belang. Zowel de bestuursleden die het gemeenschapshuis zien als ‘eigen home’, als de bestuursleden die dit niet zo zien, hebben het over ‘overleggen’, ‘plannen’, ‘reserveren’, ‘organiseren’ en ‘rekening houden met’. De negatieve en positieve beelden bij deze woorden, geven aanleiding te denken dat zeggenschap over de ruimte een kenmerk is van een ‘eigen home’. Maar zeker niet iedereen wil een ‘eigen home’, zoals te zien in figuur 1 die stelling 13 betreft. Opgemerkt moet worden dat deze stelling achteraf ongelukkig geformuleerd blijkt, aangezien het voor bestuursleden die al een ‘eigen home’ hebben vreemd is om te beantwoorden. De respondenten met ‘eigen home’ hebben deze stelling echter verschillend beantwoord en gemiddeld iets positiever dan de respondenten zonder ‘eigen home’.

Figuur 1

13. ‘Er zijn zoveel verschillende vormen van ‘eigen homes’, dus willen we voor onze afdeling er ook één creëren.’

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	5.7%	6.2%
Oneens	5.7%	14.7%
Neutraal	34%	31%
Eens	32%	28.7%
Helemaal mee eens	22.6%	19.4%

Omdat georganiseerde activiteiten in samenhang met het hebben van een ‘eigen home’ een belangrijk onderwerp bleek in het onderzoek, wordt dit onderwerp behandeld onder ‘vormen van eigen home’. Het ledenaantal en de georganiseerde activiteiten zijn leidinggevend in de vorm van het ‘eigen home’.

De Afdelingen van KBO-B organiseren vele activiteiten: kaarten, biljarten, handwerken, enzovoorts. Voor deze activiteiten is een ruimte nodig en faciliteiten. Een ‘eigen home’ zou die ruimte permanent kunnen bieden. Het niet hoeven nadenken over waar activiteiten plaats moeten vinden is een belangrijk onderdeel voor bestuursleden, evenals de aanwezige faciliteiten. Tijdens de focusgroep met bestuursleden met een

‘eigen home’ viel op dat zij zich afvroegen hoe ze activiteiten gepland zouden krijgen zonder ‘eigen home’. Verwonderde uitdrukkingen ontstonden naar aanleiding van een verhaal over een grote Afdeling (1800 leden) die claimen geen ‘eigen home’ te willen. Mogelijk weten sommige respondenten met ‘eigen home’ niet hoe het is een Afdeling te zijn zonder ‘eigen home’.

Concluderend hebben de Afdelingen hun eigen omstandigheden die maken wat zij zijn en wat zij nodig hebben. De Afdelingen zijn anders georganiseerd in die zin dat niet overal dezelfde activiteiten worden aangeboden. Ook verschilt de grootte van de Afdeling en het dorp of de plaats waar zij zich in bevinden. Dat hieruit verschillende ideeën optreden over een ideaal ‘eigen home’, is begrijpelijk. Dit soort verschillen blijft bestaan en vraagt dus om maatwerk. Het ‘eigen home’ voor de ene Afdeling hoeft niet te werken voor een andere Afdeling.

3.2 KBO-Brabant en ‘eigen home’

‘De Afdelingen vormen het hart van onze organisatie [KBO-B]’ aldus de website kbo-brabant.nl. Afdelingen van KBO-B geven zelf invulling aan het centrale beleid van KBO-B. Er zijn dus op allerlei niveaus verschillen tussen de Afdelingen te ontdekken. Toch bemerken de respondenten de invloed van KBO-B als centrale organisatie en denken zij ook na over hoe de positie van KBO-B in de samenleving te versterken. De visie zoals te vinden op de website stelt als doel om in 2015 de Afdelingen bloeiende gemeenschappen te laten zijn met een belangrijke positie in de lokale omgeving. Er zijn twee (maar mogelijk meer) Afdelingen die hun naam veranderd hebben. Dit hebben zij gedaan vanwege het heersende beeld over een ouderenbond: (“*stel oudjes*”). Daarnaast geldt de afnemende religiecultuur in Nederland. Het katholieke karakter lijkt geen reden meer te zijn om zich aan te melden bij KBO-B. Het horen bij een grote georganiseerde ouderenbond wordt (tegenover het heersende negatieve beeld van ouderenbonden) bestempeld als “merk”; mensen kennen het van naam, ze zitten verspreid door heel Brabant, en zodoende staat de Afdeling niet alleen. Een ‘eigen home’ kan de zichtbaarheid van de bond en de Afdelingen vergroten, want ze staan als vereniging niet tussen de andere verenigingen, zoals dat in een gemeenschapshuis wel het geval is.

Figuur 2 laat zien dat 82% positief staat tegenover de idee dat een ‘eigen home’ laat zien wie de Afdeling is. Respondenten zonder ‘eigen home’ staan iets negatiever tegenover deze stelling, maar niet veel. Dit raakt aan de positie die de Afdeling in wil nemen in de (lokale) samenleving. In hoofdstuk 3.3 volgt meer hierover.

Figuur 2

5. ‘Met een ‘eigen home’ laten we zien wie we zijn.’

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	0,78%
Oneens	0,00%	7,75%
Neutraal	9,43%	12,40%
Eens	37,74%	38,76%
Helemaal mee eens	50,94%	40,31%

In de samenleving wordt tegenwoordig meer professionaliteit gevraagd van vrijwilligers. Ook KBO-B gaat hierin mee. Zij hebben sinds januari 2015 cliëntondersteuners; opgeleide vrijwilligers die ouderen bijstaan in het kader van de

Wmo (samenwerkingsverband KBO-B, Netwerk Oudere Migranten Brabant, Protestants Christelijke Ouderen Bond en Philips Vereniging van Gepensioneerden Eindhoven). De cliëntondersteuners zijn een nieuwe groep en daarom nog klein. KBO-B heeft ook vrijwillige ouderenadviseurs (VOA), doet huisbezoeken en woonscans om de woning van ouderen te toetsen zodat zij zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen. Hier geven bestuursleden een punt van kritiek. Zij vragen zich af hoever het professionaliseren van de hulpverlening die KBO-B biedt doorgetrokken gaat worden. De bestuursleden zijn vaak zelf de vrijwilligers die dit soort rollen op zich nemen. Het moge duidelijk zijn dat zij graag een begeleidende rol op zich nemen om op de hoogte te blijven van wat er speelt en om betrokken te blijven. Toch willen zij niet de professionele hulpverlening vervangen of een soort dagopvang worden.

Figuur 3, 4 en 5 gaan over verschillende gebieden waar KBO-B vrijwillige ondersteuning biedt. Deze geven een beeld hoe bestuursleden tegen deze belangrijke taken aankijken wanneer zij een ‘eigen home’ hebben.

Figuur 3

6. ‘Met een ‘eigen home’ kan eenzaamheid onder ouderen beter tegengegaan worden’.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	2,33%
Oneens	3,77%	12,40%
Neutraal	28,30%	29,46%
Eens	43,40%	30,23%
Helemaal mee eens	22,64%	25,58%

Figuur 4

7. ‘We kunnen beter recht doen aan knelpunten waar ouderen mee zitten, vanuit een ‘eigen home’.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	2,33%
Oneens	5,66%	6,20%
Neutraal	26,42%	37,21%
Eens	52,83%	36,43%
Helemaal mee eens	13,21%	17,83%

Figuur 5

12. ‘Met een ‘eigen home’ behartigen wij de belangen van ouderen in de gemeente.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	4,65%
Oneens	3,77%	13,18%
Neutraal	18,87%	25,58%
Eens	45,28%	37,21%
Helemaal mee eens	30,19%	19,38%

Afsluitend ligt naast het professionaliseren van de begeleiding ook de vraag hoe professioneel het bestuur van een Afdeling moet zijn, en op welk vlak. Bij het hebben van een 'eigen home' wordt het belangrijk gevonden om inkomsten te hebben. Het eigen home kan zorgen voor extra inkomsten die meer mogelijkheden bieden qua activiteiten voor de leden. Dit is ook een extra taak en vraagt mogelijk andere vaardigheden van het bestuur dan wanneer men zich niet hoeft te bekommeren om het genereren van geld. *“Als elke vereniging een 'eigen home' heeft wordt het beroep op vrijwilligers groter. De bezetting is lager dus het is duurder.”*

3.3 Afdelingen en eigen home

De respondenten geven aan dat de Afdeling een bekwaam bestuur moet hebben. Onder bekwaam wordt probleemoplossend, politiek vaardig en handig verstaan. Eén van de respondenten zegt zelfs: “[...] heb je personeel voor nodig, mensen, een bestuur dat eh vroeger waren dat gewoon de simpele zielen net als ik, straks heb je mensen nodig zou ik zeggen die bijna hoogbegaafd zijn, die alle structuren een beetje kunnen leiden dat je binnen 2 jaar niet failliet bent”. In hoeverre deze uiting de werkelijkheid waarheidsgetrouw weerspiegeld is niet te zeggen. De meeste bestuursleden zijn gepensioneerd en hebben in hun leven vele kwaliteiten en vaardigheden ontwikkeld, die zij meenemen in hun bestuurdersrol. Zo zijn er meerdere bestuursleden die een baan bij de gemeente hadden of iets in leidinggevende richting, en de inzichten die zij meebrengen kunnen een voordeel zijn voor de Afdeling.

Daar Afdelingen leden hebben en werven, ruimte nodig hebben, doelen om na te streven en regels om zich aan te houden, zijn bestuursleden een spil in een netwerk dat zij in stand moeten houden. Zorg en ondersteuning voor hun leden is het doel van de Afdelingen. Deze zorg en ondersteuning bestaan uit activiteiten, belangenbehartiging, informeren en hulp bieden. Gezelligheid is in de zorg en ondersteuning van de Afdelingen een laagdrempelig sleutelconcept. Dit sleutelconcept kan samengaan met grotere doelen vanuit de maatschappij en reikt binnen de Afdelingen vaak verder dan de eigen leden. Met het buiten de grenzen treden van hun eigen leden, kunnen zij ook het bestaan en voortbestaan van de Afdeling (en KBO-B) versterken.

Figuur 6

4. Een ‘eigen home’ creëert meer gezelligheid.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	0,78%
Oneens	0,00%	4,65%
Neutraal	3,77%	14,73%
Eens	45,28%	46,51%
Helemaal mee eens	49,06%	33,33%

De Afdelingen staan in directe lijn met wat zij, als KBO-B, de leden kunnen bieden. De activiteiten zijn hier van belang, maar ook wat speelt er onder de doelgroep. Eenzaamheid is een belangrijk hedendaags thema in het nadenken over ouderen. Veel

literatuur over ouderen gaat ook over dit onderwerp. Dat er naast eenzaamheid nog andere knelpunten zijn is duidelijk aan de orde tijdens de focusgroepgesprekken. De groep ouderen is divers. De gebruikte ruimte moet laagdrempelig zijn. Het gaat om toegankelijkheid, waar een ‘eigen home’ aan terrein kan winnen. In deze grote thema’s is de link met KBO-B, maar ook met de politiek te zien.

Om de Afdeling draaiende te houden werkt men met vrijwilligers. De vierde doelstelling van KBO-B is om aantrekkelijk te zijn voor vrijwilligers. De werving wordt ervaren als lastig, mede door het heersende beeld over een ouderenbond, maar het is ook een hele klus om het werk voor vrijwilligers aantrekkelijk te houden. Het groepsgevoel en de sfeer moeten goed zijn en blijven en de vrijwilligers moeten begeleid worden. De vrijwilligers zijn vaak zelf leden van een bepaalde leeftijd; niet te jong, niet te oud. Deze mensen moeten (volgens de bestuursleden) nog in staat zijn specifieke taken te verrichten en niet te ingenomen zijn met hun eigen dingen. Dit is de poule waar uit geput kan worden. De Boer & Klerk (2013) stellen dat het werven van vrijwilligers de meeste kans van slagen heeft binnen de doelgroep. De oudere is leverancier en consument van het vrijwilligerswerk. Naar het inzicht van de bestuursleden versterkt een ‘eigen home’ de vrijwillige inzet (figuur 7).

Figuur 7

2. ‘Een ‘eigen home’ zorgt voor meer inzet van vrijwilligers.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	3,77%	0,78%
Oneens	0,00%	3,88%
Neutraal	3,77%	17,83%
Eens	45,28%	44,96%
Helemaal mee eens	47,17%	32,56%

Gesteld kan worden dat er veel zaken rusten op de schouders van de bestuursleden van een Afdeling. Zij dragen de verantwoordelijkheid voor het (voort)bestaan van de Afdeling: leden werven en aandacht geven, activiteiten en bijbehorende ruimte en faciliteiten verzorgen en omgaan met het budget. Met een ‘eigen home’ komen er meer taken om de hoek kijken, bijvoorbeeld het beheer van de ruimte. Toch kan het ‘eigen home’ als basis dienen, iets dat vast staat van waaruit gewerkt kan worden. Hetgeen de last van het zoeken naar bruikbare ruimte kan verlichten. Zijn ze in staat om een

laagdrempelig inloophuis te creëren, dan biedt het meer in de oplossing voor eenzaamheid, zoals bij het formele buurtnetwerk van Belderok (2007). De vrijwilligers zijn over het algemeen zelf ouderen. Hier ligt dan ook de meeste kans van slagen in het werven van vrijwilligers. Maar hoe zit het met de relatie tot andere leeftijdsgroepen?

3.4 Leden

KBO-B bestaat voor en door zijn leden. Aangezien het ledenbestand bestaat uit ouderen begint de bond ieder jaar opnieuw met minder leden dan het jaar ervoor, voornamelijk door sterfte volgens de bestuursleden. Ieder jaar is het bestuur belast met de werving van nieuwe leden. Hiernaast geven de bestuursleden aan dat het vooral extra lastig is om jonge leden (van 50 jaar tot 65 jaar) te werven. Ook hier komt weer het maatschappelijk onaantrekkelijke beeld van de ouderenclub om de hoek kijken, aldus de leden.

De Afdelingen zijn vaak per dorp of stad verdeeld, met soms meerdere Afdelingen in een grote plaats. Leden hoeven echter niet bij hun ‘eigen’ Afdeling aan te sluiten. Grenzen zijn niet strikt, maar sommige leden willen niet bij andere leden uit een andere plaats. Er bestaan groepen met een eigen cultuur, bijvoorbeeld een dorpscultuur, en dat gaat niet altijd samen. De bestuursleden ervaren wel overloop van leden; tussen Afdelingen onderling, uit andere verenigingen en van buiten dorps- of stadsgrenzen. Bestuursleden met ‘eigen home’ geven aan dat wanneer mensen de vereniging zien (het ‘eigen home’ zien met diens activiteiten) ze zich bij de Afdeling aan willen sluiten. Ook clubjes in gemeenschapshuizen, zoals de bridgeclub, maken graag gebruik van de ruimte van een Afdeling van KBO-B. Een ‘eigen home’ lijkt aantrekkelijk te zijn. Bij de stelling van figuur 9 zijn bestuursleden met ‘eigen home’ veel positiever dan de bestuursleden zonder ‘eigen home’. 92% met ‘eigen home’ geeft een positieve uiting tegenover 69% zonder ‘eigen home’. In de enquête wordt bij sommige respondenten een negatieve uiting gegeven voor het verlaten van het gemeenschapshuis, bij de open vragen. Vaak is de Afdeling de hoofdgebruiker en zou het bestaan van het gemeenschapshuis in gevaar kunnen komen. Andere verenigingen in de buurt kunnen hierdoor benadeeld worden. Of de relatie met de gemeente komt op scherp te staan.

Figuur 8

9. ‘De minder mobiele leden hebben baat bij een ‘eigen home’, mits het home op de juiste plaats staat.’

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	1,89%	3,10%
Oneens	0,00%	7,75%
Neutraal	13,21%	24,03%
Eens	41,51%	35,66%
Helemaal mee eens	43,40%	29,46%

De bestuursleden spreken over twee soorten leden: de passieve en de actieve leden. De actieve leden maken regelmatig gebruik van de aangeboden activiteiten, de passieve leden doen dit niet. Of deze laatste groep wel gebruik maakt van de kortingen die horen bij het lidmaatschap is niet nagegaan. De bestuursleden denken wel dat veel mensen lid zijn voor de kortingen. De Afdelingen van KBO-B kunnen niet bestaan zonder deze passieve leden. Ten eerste betalen ze de contributie, waar veel of alle activiteiten van bekostigd worden. Ten tweede zijn minder ruimte en minder faciliteiten nodig, aangezien niet het volledige ledenaantal naar een activiteit of evenement komt.

De leden betalen twintig tot vijftwintig euro aan contributie. Hiervan is de helft voor de Afdeling en de andere helft gaat naar KBO-B. Voor een aantal activiteiten wordt een eigen bijdrage gevraagd voor deelname. De bestuursleden denken dat dit helpt in de scheiding tussen passieve en actieve leden. De leden gaan kritisch met hun geld om, want soms *“dan is één euro teveel om te komen en dan komen ze niet”*. Voor de mensen waar die ene euro inderdaad teveel is, zijn er verschillende fondsen en subsidies waar gebruik van gemaakt kan worden. Met een ‘eigen home’ waar een bar zorgt voor inkomsten, zijn de prijzen door de Afdeling vast te stellen. De Afdeling is dan niet afhankelijk van een derde partij die de prijzen bepaalt.

Dat een ‘eigen home’ geen vaststaand iets is, biedt Afdelingen de mogelijkheid om iets te bedenken dat bij hen past. Naast dat je leden beter kunt laten zien wat de club inhoudt, kun je er je eigen stempel op drukken. De eigen invulling ten overstaan van KBO-B wordt groter en daarmee raakt de Afdeling los van de overkoepelende organisatie. De leden zorgen voor het bestaan van de Afdeling en KBO-B, maar zijn indirect ook verantwoordelijk voor de invulling. Logischerwijs moeten de leden iets hebben aan waar KBO-B voor staat. De leden behoren in dit onderzoek niet tot de onderzoekspopulatie, aangezien alleen bestuursleden van de Afdelingen benaderd zijn. Er zijn geen inhoudelijke beschrijvingen te geven van de ideeën die leden hebben omtrent een ‘eigen home’.

Figuur 9

1. 'een 'eigen home' trekt mee leden aan.'

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	3,77%	0,78%
Oneens	0,00%	7,75%
Neutraal	3,77%	21,71%
Eens	32,08%	36,43%
Helemaal mee eens	60,38%	33,33%

Afsluitend geeft het relatief kleine aantal jonge leden van KBO-B te denken over het verschil in actieve en passieve leden. Wie wordt een actief lid? Wat zijn de omstandigheden? Mogelijk hebben jonge en passieve leden (nog) geen uitbreiding van hun netwerk en steun nodig. Maar het is ook mogelijk dat om andere redenen de aangeboden activiteiten de passieve leden niet aanspreken, zoals de kosten. De toegankelijkheid uit het vorige hoofdstuk heeft ook betrekking op de kosten.

3.5 Politiek

De gemeente heeft grote invloed op het reilen en zeilen van een Afdeling. Voor een aantal zaken waar KBO-B zich mee bezig houdt is subsidie beschikbaar. Subsidie gekoppeld aan het ledenaantal bestaat over enige tijd niet meer. De gemeente wil meer de nadruk gaan leggen op bepaalde taken die uitgevoerd worden door een organisatie als de KBO-B. Het gaat hier om taken die betrekking hebben op de Wmo en taken die sociaal en/of cultureel georiënteerd zijn. De gemeente heeft baat bij de taken van KBO-B. Door de decentralisatie van de zorg is veel op het bordje van de gemeente terecht gekomen. Omdat KBO-B ouderen ondersteunt en daarbij rekening houdt met de maatschappelijke ontwikkelingen, worden belangrijke punten in de zorg voor ouderen al opgepakt. Zo hebben de Afdelingen in ieder geval goed zicht op wat er speelt onder haar leden en wat aandacht behoeft. Taken die KBO-B zich gesteld heeft komen nu overeen met taken waar de gemeente zich over moet buigen. Hiermee kan een Afdeling subsidie krijgen.

Voor grote Afdelingen lijkt het gemakkelijker te zijn om de gemeente te bewegen: *“zegt onze wethouder, ja kunnen ook niet om jullie heen, want jullie zijn een hele grote”*. Het is belangrijk om affiniteit te hebben met de gemeente om zaken ten behoeve van de Afdeling voor elkaar te krijgen. Wederom komt er bekwaamheid of professionaliteit bij kijken, zoals ook in hoofdstuk 3.2 en 3.3 gesignaleerd werd. Weten hoe de gemeente benaderd moet worden kan helpen in het realiseren van een ‘eigen home’. De stelling die weergegeven staat in figuur 10 is de stelling die het, op één andere stelling na, minst positief beantwoord is. Bestuursleden van Afdelingen zijn niet overtuigd dat de gemeente per definitie invloed heeft op het hebben van een ‘eigen home’. Er zijn verschillende Afdelingen binnen KBO-B die zonder de gemeente een ‘eigen home’ gerealiseerd hebben.

Figuur 10

15. ‘Om een ‘eigen home’ te creëren, moet het bestuur zich in de politiek kunnen mengen.’

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	5,66%	9,30%
Oneens	7,55%	17,83%
Neutraal	35,85%	27,13%
Eens	37,74%	30,23%
Helemaal mee eens	13,21%	15,50%

Door de overheveling van zorgtaken naar gemeenten, komt de wisselwerking tussen gemeente en KBO-B in allerlei vormen ter sprake. Activiteiten kunnen Wmo gerelateerd zijn. De gemeente kan hierom vragen, of KBO-B biedt activiteiten aan met een subsidie van de gemeente. Rondom de idee van een ‘eigen home’ zitten nogal wat haken en ogen aan de relatie met de gemeente. Het gemeenschapshuis is een product van de gemeente. Hiermee biedt de gemeente ruimte aan de Afdelingen, en de gemeente zal geen voordeel zien wanneer een Afdeling een eigen ruimte wil. De vraag is in hoeverre de Afdeling de gemeente van invloed laat zijn en hoe dit de relatie raakt. Een ‘eigen home’ kan ook gerealiseerd worden zonder betrokkenheid van de gemeente.

Figuur 11

16. ‘De gemeente moet afdelingen steunen in het realiseren van een ‘eigen home’.

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	3,77%	2,33%
Oneens	3,77%	4,65%
Neutraal	11,32%	20,16%
Eens	32,08%	31,78%
Helemaal mee eens	49,06%	41,09%

Concluderend wordt vanuit de Wmo door de gemeente bepaalde druk uitgeoefend op de Afdeling. Ondanks dat de gemeente en de Afdeling hierin gedeeltelijk hetzelfde doel nastreven willen de bestuursleden niet teveel politiek bezig zijn. Zij helpen de gemeente op een bepaald vlak waar soms een subsidie tegenover staat. Dit is voor de meeste bestuursleden een prima relatie, het hoeft niet meer te worden en ook niet minder te zijn.

3.6 Financieel

Zonder geld kan een Afdeling überhaupt niet bestaan. Een Afdeling ontvangt vaste contributie van haar leden en voor sommige activiteiten een aanvullende bijdrage. Hiernaast krijgen Afdelingen subsidie voor de leden, voor sommige activiteiten of voor speciale dagen. Deze subsidie geldt vaak alleen als de activiteit ouderenbreed is, en dus ook niet-leden welkom zijn. De Afdelingen moeten hiervan de huur voor ruimten betalen en de faciliteiten behorende bij de activiteit. Mensen betalen voor de consumpties. Voor Afdelingen met ‘eigen home’ kan dit inkomsten genereren. Voor Afdelingen zonder ‘eigen home’ is dit een kostenpost. Een voorbeeld uit een focusgroep: wanneer bestuursleden vergaderen dan moeten zij de kosten van een kop koffie betalen. Dit kunnen commerciële prijzen zijn, zoals bij een horecagelegenheid. Dit kunnen niet-commerciële prijzen zijn, zoals bij een gemeenschapshuis. Of de bestuursleden drinken hun eigen aangeschafte koffie, voor inkoopsprijs. Het lijkt dat de laatste mogelijkheid een beter inzicht geeft in de inkomsten en uitgaven van de Afdeling. Veel bestuursleden zijn het hier echter niet mee eens.

Figuur 12

14. ‘Een ‘eigen home’ geeft beter inzicht in de inkomsten en uitgaven van de afdeling.’

Keuze	Percentage met home	Percentage zonder home
Helemaal mee oneens	9,43%	14,73%
Oneens	20,75%	28,68%
Neutraal	24,53%	24,81%
Eens	20,75%	21,71%
Helemaal mee eens	24,53%	10,08%

De huur van een ‘eigen home’ ligt hoger daar het een maandbedrag betreft en niet een uurbedrag voor het aantal uur dat een zaal gebruikt wordt. Hierom moet de Afdeling wel inkomsten genereren. Sponsoring kan uitkomst bieden, maar is in de huidige economie lastig voor elkaar te krijgen. Ook ondersteuning om een ‘eigen home’ te realiseren is niet gemakkelijk voor elkaar te krijgen. Een aantal bestuursleden geven aan dat zij het geluk aan hun zijde hadden met een samenwerkingsverband of een leegstaand pand op het juiste moment. De manieren waarop Afdelingen het voor elkaar gekregen hebben is heel verschillend. Bij elkaar in de keuken kijken is een reële optie, aangezien een aantal respondenten dit aanbod in de enquête.

Geld heeft invloed op alles. Gekozen is om de stelling op de Afdeling te betrekken, omdat de bestuursleden hier zicht op hebben en geen uitspraak kunnen doen voor KBO-B, de leden of de gemeente.

Geld is in meer paragrafen naar voren gekomen. Met betrekking tot het hebben van een 'eigen home' heeft het te maken met de koop/huurkosten, maar ook de vastgestelde prijzen voor activiteiten en consumpties. Verder zijn de verschillende subsidies, de contributie en andere inkomsten ter sprake gekomen. Wat een 'eigen home' financieel bij zou kunnen dragen voor de verschillende gebieden van dit onderzoek, vormt een ingewikkeld netwerk van vragen. Welzijnswinst laat zich moeilijk in geld uitdrukken.

3.7 Afsluitende opmerkingen

Het hebben van een ‘eigen home’ heeft vele dimensies, en dient verschillende belangen van betrokken partijen. ‘Belangenbehartiging’ is een centraal woord voor KBO-B. In de gesprekken met de medewerkers en bestuursleden, op de verschillende websites van de Afdelingen en in het beleidsdocument van KBO-B kwam belangenbehartiging veelvuldig voor.

Ook identiteit is direct terug te voeren naar het overkoepelende orgaan, zowel in positieve als in negatieve zin. De Afdelingen zijn behoorlijk vrij in wat zij doen. Dit kan onderdeel zijn van de identiteit en is niet per definitie negatief of positief. De vraag rijst wel wat het met de identiteit doet wanneer Afdelingen onder een afwijkende naam dan KBO bestaan. Wat wil KBO-B zijn? Wat willen de afzonderlijke Afdelingen zijn? Mogelijk is dit een thema voor verder onderzoek. Veel bedenkingen, zorgen, vragen en opmerkingen zijn geuit over het kunnen/willen realiseren van een ‘eigen home’. Hierin ligt vaak een hulp- of steunvraag richting KBO-B om de intenties te verduidelijken.

Concluderend kan gesteld worden dat de ondervraagde bestuursleden over het algemeen positief zijn ten aanzien van een ‘eigen home’. De niet onbelangrijke negatieve uitingen gaan over het te klein zijn van de Afdeling voor een ‘eigen home’, dat de gemeente er niet op zit te wachten en dat het contact met de buurt afneemt. Deze laatste opmerking wordt door velen niet zo ervaren, maar kan een kern van waarheid bevatten. Waar meer verenigingen in een ruimte zitten ontstaan contacten onderling. Dit kan bijdragen aan de cohesie in de buurt, wijk, dorp en/of plaats.

Samenwerking is niet behandeld in dit hoofdstuk, maar is in de focusgroepen wel ter sprake gekomen. Ten eerste kan dit als tip geformuleerd worden om een ‘eigen home’ meer binnen handbereik te brengen, (bijkomende) lasten worden immers gedeeld. Ten tweede ook om talenten te delen. Een respondent had hier een mooi voorbeeld van:

“Wij zijn drie jaar geleden gestart samen met het nationale ouderenfonds voor een open middag waar dames konden breien, handwerken [...] handwerkonderricht geven. Toen staken er 27 kinderen de vinger op van ja wij willen wel elke woensdagmiddag. Zij hebben drie maanden lang handwerkonderricht gekregen, dat is nou net afgelopen en we beginnen in september weer. [...] Moeders kwamen de kinderen

dan ophalen om een uur of half 4 en die bleven wat hangen.” De hobby van leden van KBO-B worden hier breed ingezet om kinderen een vaardigheid te leren en tegelijkertijd hebben drie verschillende leeftijdsgroepen contact met elkaar. Een prachtig voorbeeld van hoe samenhang bevorderd kan worden tussen wijkbewoners en generaties.

4. Waarden

In hoofdstuk 1.4 staat de definitie van zorg van Tronto en is uitgelegd wat haar werk kan betekenen voor dit onderzoek. Als zorgethische rode draad heb ik in de analyse ingezet op waarden en vooral vanuit de vijf fasen van zorg die Tronto onderscheidt (1993, 2013). De opdrachtgever is voorzitter van de werkgroep Zingeving & Identiteit van KBO-B en wenst onderzoek naar de waarden rondom een ‘eigen home’ van de bestuursleden. Dit onderzoek gaat niet om het directe welzijn van de leden van KBO-B, maar hoe de inrichting van de organisatie bij kan dragen aan de zorg die bestuursleden verlenen (zie ook pagina 11). De vraag van de opdrachtgever, het waarden-geladen karakter van zorgethiek en de onderliggende idee van de eerste deelvraag van dit onderzoek, hebben dan ook geleid tot dit zorgethische hoofdstuk. De samenvoeging van de vraag naar de betekenis van een ‘eigen home’ voor bestuursleden en de vraag hoe een ‘eigen home’ past in het proces van zorg, staat hier centraal.

Pols (2004) stelt als doel in haar onderzoek het articuleren van goede zorg in een specifieke praktijk. Het ‘goede’ staat niet bij voorbaat vast; zij verwoordt de idealen die zorggevers en zorgvragers naar voren brengen in haar etnografische onderzoek. De idee dat de idealen (waarden) binnen een bepaalde groep inzicht geven in wat door hen verstaan wordt als goede zorg is de inzet van dit hoofdstuk. Het onderzoek en de methoden zijn verder verschillend. De respondenten van dit onderzoek zijn niet expliciet bevraagd naar hun waarden, maar waarden komen uit de data wel impliciet naar voren. Doordat de waarden impliciet zijn, worden deze vanuit het brede zorgconcept van Tronto gekoppeld aan de ervaringen van de respondenten. Hiermee komen de zorgwaarden die voor de welzijnsorganisatie van belang zijn in relatie te staan tot het politieke karakter van de tussenpositie van welzijnsorganisaties, met in het bijzonder de Afdelingen van KBO-B.

4.1 Samen zorgen

Tronto is begonnen met vier fasen van zorg in haar boek uit 1993. Echter, er is een vijfde fase, die zij introduceerde in haar laatste boek (2013). De laatste fase van Tronto is *caring with*. Deze fase staat voor mij aan het begin, omdat in deze fase de vooronderstelling uit haar definitie ligt: het ‘wij-aspect’. Fase nul.

Tronto haakt in op de democratische waarden van rechtvaardigheid, gelijkheid en vrijheid voor iedereen. (2013, p. 23) Het democratische aspect voor de Afdelingen van KBO-B zit in verschillende dingen. Solidariteit, als het begaan zijn met elkaar, is letterlijk genoemd tijdens een focusgroep. Onverlet dat de naam van Afdelingen veranderd wordt, vinden de bestuursleden het belangrijk om als oudere georganiseerd te zijn. Als KBO-B geven zij een luider klinkende stem aan de behoeften van ouderen. Maar solidariteit gaat niet ver genoeg voor deze laatste fase. In een ‘eigen home’ zijn de ouderen samen: zij delen het gevoel dat zij samen horen bij de vereniging en besteden tijd met elkaar in een vertrouwde omgeving. Ook voorzien de leden elkaar met het samenkomen van wederzijdse steun. Ze maken contact en hebben het gezellig. In deze beschrijving zijn de leden wel op zichzelf aangewezen, ze staan niet direct als gelijken in de samenleving.

Bestuursleden van Afdelingen worden vanuit democratische beginselen gekozen, zij zijn in de eerste plaats leden van KBO-B. KBO-B als institutie van zorg moet naar Tronto’s idee (2010) zicht hebben op het doel van zorg, machtsverhoudingen en pluraliteit. Hoe deze drie inzichten doorwerken in het nadenken over een ‘eigen home’ is afhankelijk vanuit wiens belang gedacht wordt. Een ‘eigen home’ voor leden geeft een ander beeld van het doel, de machtsverhoudingen en pluraliteit, dan wanneer een ‘eigen home’ voor de bestuursleden ontstaat.

4.2 Zorgen om

De eerste fase is *caring about*, die gaat over het opmerken van de (zorg)behoefte. Voor dit onderzoek geef ik er een indirecte invulling aan. Het hebben van een ‘eigen home’ is namelijk niet geuit door de bestuursleden als behoefte van de leden van KBO-B. Maar afgeleid kan een ‘eigen home’ mogelijk het middel zijn waarmee bestuursleden (en/of vrijwilligers) ouderen beter kunnen ondersteunen. Aandachtigheid is vanuit deze fase de centrale waarde. Het opmerken van behoeften die leven onder de leden van KBO-B, wordt door de bestuursleden niet geuit in relatie tot het hebben van een ‘eigen home’.

Voornamelijk worden de vrijwillige taken die de bestuursleden in staat stellen bij de leden thuis te komen gezien als manier om behoeften op te merken. Aandachtigheid is aanwezig binnen de Afdelingen van KBO-B, maar een ‘eigen home’ heeft daar weinig tot geen invloed op. Vanuit deze eerste fase valt op dat KBO-B naar

buiten en naar binnen gericht aandachtig moet zijn. De noden van de leden waar de organisatie voor open moet staan komen niet alleen van de bestuursleden of vrijwilligers, maar komen ook vanuit de maatschappij. Thema's die vandaag de dag breed spelen onder ouderen – eenzaamheid, isolement, zelfredzaamheid, participatie – zijn zaken waar KBO-B aandacht aan moet geven. In het voorwoord van het beleidsplan voor de periode 2011-2015 staat: “[...] *zich voortdurend aan te passen aan de wensen van de opvolgende generaties van senioren.*” Bepaalde onderwerpen waar men aandachtig naar moet zijn ontstaat voor KBO-B niet alleen omdat de gemeente/politiek daar om vraagt, maar omdat er onderzoek naar gedaan wordt, het in de media verschijnt en mensen zich er in het algemeen druk over maken. Hiermee is overigens niet gezegd dat KBO-B de enige is die aandacht moet hebben voor anderen.

Hiernaast houdt de ouderenbond ook in het zicht wat bestuursleden en vrijwilligers nodig hebben om de organisatie goed te houden. Vanuit de idee van aandachtigheid gaat het om open staan voor de verschillende en veranderende behoeften. Flexibiliteit is hierbij onontbeerlijk, om de voor de hand liggende reden dat de groep ouderen divers is. Maar ook moet het geregeld worden met de mensen en middelen die ter beschikking staan.

Het beleid van KBO-B maakt de bestuursleden gevoelig voor bepaalde zaken. Het beleid van KBO-B bestaat uit allerlei waarden van waaruit de Afdeling werkt. Hier ligt ook een link met de derde fase van het zorg verlenen. De interpretatie van het beleid die Afdelingen van KBO-B maken, uit zich in de wijze waarop bestuursleden de Afdeling organiseren. Dezelfde woorden uit het beleid van KBO-B worden gebruikt door de bestuursleden van verschillende Afdelingen.

4.3 Zorgen voor

De tweede fase is *taking care of*, die gaat om (eenvoudig gezegd) de voorbereidingen van de uit te voeren zorg. Verantwoordelijkheid staat in deze fase centraal als waarde. Verantwoordelijkheid gaat verder dan een plicht die KBO-B heeft naar ouderen. KBO-B staat bekend als belangenvereniging voor senioren. Het behartigen van de belangen van ouderen is de publieke verantwoordelijkheid van KBO-B. Maatschappelijk gezien bestaat er een vastgeroest negatief beeld over, wat ook aangekaart wordt in de literatuur. Dit maatschappelijk onaantrekkelijke beeld leeft niet alleen onder jongeren, maar

eveneens onder de ouderen zelf. Dit vergemakkelijkt de doelstellingen van KBO-B niet. Door het heersende beeld dat ouderen een last zijn, niet meer in staat om hun kwaliteiten in te zetten en dat zij kwetsbaar zijn, ontstaat een enorm machtsverschil. In de huidige tijd bestaat de nood erin dat extra steun nodig is en daar kan KBO-B in voorzien. Een ‘eigen home’ biedt expliciet ruimte om in allerlei dingen die nodig zijn te voorzien. Maar het neemt verantwoordelijkheid en mogelijk aandachtigheid weg bij de samenleving. Het maatschappelijk onaantrekkelijke beeld van ouderen en het machtsverschil blijft bestaan.

4.4 Zorg verlenen

De derde fase is *care-giving*, waar Tronto competentie als morele waarde inzet. Hier gaat het om de daadwerkelijk geleverde zorg. De ouderenbond moet in staat zijn om de juiste zorg te leveren, maar ook het bestuur van een Afdeling en in directe zin de vrijwilliger. Met een ‘eigen home’ kunnen meer activiteiten aangeboden worden, want in het ‘eigen home’ zijn de faciliteiten uit de vorige fase die nodig zijn om in het activiteitendeel van zorg te voorzien. Maar voorziet de geleverde zorg in de nood die bestaat? Eenzaamheid is bijvoorbeeld een ontzettend moeilijk thema. Bestuursleden geven dan ook toe dat zij zich afvragen in hoeverre de Afdeling hier genoeg in betekent. De activiteiten van de Afdelingen zijn momenten waarin leden elkaar ontmoeten, maar hoe zit het met de mensen die niet komen? Hoe zitten de passieve leden er thuis bij? Wat is de reden dat zij niet komen?

Hulp vragen is moeilijk, omdat onafhankelijkheid nog steeds het ideaal is. Een ‘eigen home’ dat er is, met een laagdrempelig karakter, kan deze moeilijkheid ondervangen. Er moet goed nagedacht worden wat laagdrempelig is. Veel boeken over hulpverlening stellen dat op (potentiele) hulpvragers afstappen een kracht is. Bestuursleden en vrijwilligers moeten niet op iedere oudere afstappen, maar dit idee heeft wel invloed op het denken over de zichtbaarheid van de Afdelingen en de mensen die daar werkzaam zijn.

4.5 Zorg ontvangen

De vierde fase is *care receiving*. Deze fase gaat om hoe zorg ontvangen is. De ‘gewone’ leden hebben een andere positie ten aanzien van het al dan niet hebben van een ‘eigen home’ voor hun Afdeling, dan de bestuursleden die ook ‘gewoon’ lid zijn. Zij zouden voor deze fase ook uitspraak moeten doen, maar zij hebben geen plaats in dit onderzoek. Hierom is er gekozen niet inhoudelijk op deze fase in te gaan.

Samenvattend heeft het hebben van een ‘eigen home’ minder te maken met de daadwerkelijk geleverde zorg. Een ‘eigen home’ is eerder een randvoorwaarde, waarmee het proces van goede zorg niet direct verbetert. Wel zou hier verder over nagedacht kunnen worden. De Afdeling (bestuursleden en vrijwilligers) en diens leden, daarentegen, belichamen het proces van goede zorg en hier spelen verschillende machtsverhoudingen een rol. De bestuursleden bepalen of een ‘eigen home’ bijdraagt en daarom nodig is. De leden van de Afdeling, met hun wensen en ervaringen, moeten echter niet vergeten worden.

5. Conclusie

De Afdelingen van KBO-B zijn verschillend. De betekenis die een ‘eigen home’ heeft voor Afdelingen is net zo verschillend. De meeste bestuursleden staan positief tegenover een ‘eigen home’. Bestuursleden die al een ‘eigen home’ hebben zijn over het algemeen iets positiever dan bestuursleden zonder ‘eigen home’. 60% van de bestuursleden met ‘eigen home’ is het helemaal eens met de stelling dat een ‘eigen home’ meer leden trekt, tegenover 33% van de bestuursleden zonder ‘eigen home’. Over de inkomsten en uitgaven zijn de ervaringen het meest verdeeld.

De bestuursleden erkennen gemak van een ‘eigen home’ voor henzelf en de activiteiten. Daarnaast zetten zij vraagtekens bij de positieve rol die een ‘eigen home’ zou kunnen spelen voor leden in grote thema's als eenzaamheid en maatschappelijke integratie. Hierin zijn de Afdelingen betrokken bij de gemeente middels de Wmo. Bestuursleden willen de relatie met de gemeente goed houden, maar naast het ontvangen van subsidie van de gemeente willen bestuursleden geen bemoeienis hebben van de gemeente.

Toegankelijkheid is belangrijk – aldus de bestuursleden – voor de leden van KBO-B. De activiteiten moeten aanspreken, de kosten laag en de sfeer goed. De gemeenschapshuizen voldoen niet altijd aan deze drie criteria van toegankelijkheid. Toegankelijkheid heeft ook betrekking op de vraag van bestuursleden hoe een ‘eigen home’ te realiseren. Sommige bestuursleden denken bij voorbaat dat het niet mogelijk is voor hun Afdeling.

Het ‘eigen home’ is dus een kwestie van maatwerk. Ten eerste om ook de negatieve geluiden aandacht te geven. Ten tweede omdat niet één vorm van een ‘eigen home’ goed is voor alle Afdelingen. Door de verschillen in Afdelingen bestaan er andere behoeften per Afdeling. Bij dit alles spelen de beschikbare (financiële) middelen een significante rol.

6. Discussie

Voor dit onderzoek zijn alle bestuursleden naar hun ervaringen gevraagd om de toestand van de Afdelingen weer te kunnen geven. De ervaringen moeten in perspectief gezien worden. Zo zijn er bestuursleden met ‘eigen home’ die ook de situatie van het niet hebben van een ‘eigen home’ meegemaakt hebben. Deze ervaringen zijn het sterkst, omdat het eigen ervaringen zijn. Daarnaast zijn er bestuursleden met een ‘eigen home’ die geen ervaring hebben met de situatie zonder ‘eigen home’. Wat deze bestuursleden aangeven over de situatie zonder ‘eigen home’ komt voort uit wat zij gezien en gehoord hebben bij anderen en eigen aannames. Uit het onderzoek is niet gebleken dat er bestuursleden zijn die eerst wel een ‘eigen home’ hadden en nu niet meer. Het zou kunnen dat ze er zijn, maar als het zo is dan zal het zeer weinig bestuursleden betreffen. Voor bestuursleden zonder ‘eigen home’ geldt voornamelijk dat zij geen ervaring hebben met het hebben van een ‘eigen home’. De uitspraken van bestuursleden zonder ‘eigen home’ over een ‘eigen home’ komen ook voort uit de verhalen van anderen en hun eigen aannames.

Maatschappelijke integratie wordt in de literatuur belangrijk gevonden in de zorg voor ouderen. Het gaat erom dat ouderen niet buiten de samenleving staan als aparte groep, door contacten met andere leeftijdsgroepen. De diversiteit van de leden van KBO-B wordt beperkt door de katholieke achtergrond. Het verwijst vooral naar het Rooms-Katholieke instituut en zijn voorgangers die hierin nogal eens een negatieve rol vervullen. Het is de opdracht van de werkgroep Identiteit & Zingeving om hier samen met bestuurders en leden vorm aan te geven. Het is moeilijk te bepalen welke rol het geloof speelt voor de huidige leden en hoe daarmee ook andere gelovigen toegang vinden tot de ouderenbond. Dat zou nieuw onderzoek vergen.

6.1 Aanbevelingen

Voor vervolgonderzoek zou een inventarisatie van Afdelingen met en zonder ‘eigen home’ het onderzoek vergemakkelijken. Dit geldt ook voor eventuele acties die KBO-B naar aanleiding van onderzoek zou willen ondernemen.

In het onderzoek is de structuur van KBO-B nauwelijks besproken door respondenten. Het lijkt of het voor veel bestuursleden onduidelijk is wat zij kunnen en

mogen verwachten van de Kringen en het centrale bestuur. De rol die KBO-B speelt voor de Afdelingen zou mogelijk duidelijker verwoord kunnen worden.

Bij het nadenken over en realiseren van een ‘eigen home’ zouden de bestuursleden graag steun ontvangen van KBO-B. Het project dat hiervoor ingericht is vanuit KBO-B zou mogelijk meer onder de aandacht gebracht moeten worden. Aanvullend bieden sommige bestuursleden met ‘eigen home’ aan om anderen kennis te geven van de manier waarop zij een ‘eigen home’ gerealiseerd hebben.

De (toevallige) mogelijkheden in de buurt van de Afdeling voor het creëren van een ‘eigen home’ spelen een grote rol in reeds gerealiseerde ‘eigen homes’. Bestuursleden van een Afdeling die een ‘eigen home’ willen realiseren hebben baat bij het goed zicht hebben op ontwikkelingen in de buurt. Dit vergroot de kansen op geschikte onderkomens en eventuele samenwerkingsverbanden.

De verschillende posities van bestuursleden met een ‘eigen home’ en bestuursleden zonder ‘eigen home’ en de mate van kennis die zij over elkaars situatie hebben, zullen bij eventuele vervolgstappen in het oog gehouden moeten worden.

6.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft een aantal vragen opgeroepen die meer aandacht verdienen. Ten eerste is het belangrijk voor KBO-B om breder te kijken naar het belang van een ‘eigen home’ door ook ‘gewone’ leden hierover te bevragen. Hoe kijken zij aan tegen de steun die zij kunnen ontvangen van de Afdeling met of zonder ‘eigen home’? Hierbij is het onderscheid actieve en passieve leden van belang. In de verre toekomst is het mogelijk ook interessant om te kijken naar de aard van het onderscheid actieve en passieve leden.

Onderzoek naar mogelijke samenwerkingsverbanden in het realiseren van een ‘eigen home’ kan voor de Afdelingen houvast bieden. Is samenwerking gewenst? Kan samenwerking toegang bieden tot een betere cohesie in de buurt? Deze laatste vraag sluit ook aan bij het belangrijke thema van eenzaamheid. Kan een ‘eigen home’ bijdragen aan het verminderen van eenzaamheid onder ouderen? Aan welke voorwaarden zou het ‘eigen home’ moeten voldoen.

In de uitkomsten van dit onderzoek zijn veelvuldig de financiën ter sprake gekomen. Onduidelijk is wat Afdelingen op financieel gebied nodig hebben in het realiseren van een ‘eigen home’. Het is goed mogelijk dat dit per Afdeling verschilt.

Algemeen onderzoek naar enige vorm van financieel beleid of meer specifiek naar de Afdelingen is beide relevant.

In het licht van Zingeving & Identiteit is de vraag gerezen wat KBO-B wil zijn. Hiermee hangt ook samen het nadenken over wat de Afdelingen willen zijn. KBO-B en de Afdelingen zijn van invloed op elkaar. Onderzoek naar beide vragen sluit aan op veel thema's die in dit onderzoek besproken zijn. De antwoorden liggen ten grondslag aan de verdere invulling van taken en onderzoek.

6.3 Beperkingen

De groep bestuursleden met 'eigen home' is aanzienlijk groter dan de groep bestuursleden zonder 'eigen home'. Aangezien het algemene percentage van Afdelingen met en zonder 'eigen home' ontbreekt, zijn de cijfers in dit onderzoek mogelijk niet representatief.

Terecht heb ik de opmerking van een respondent gekregen dat de optie 'niet van toepassing' niet in mijn enquête opgenomen stond. In eerste instantie stond 'neutraal' naast 'niet van toepassing', maar ergens in alle veranderingen is dit verloren gegaan. Dit komt voornamelijk naar aanleiding van stelling 13, welke voor mensen met een 'eigen home' vreemd is om te beantwoorden. Voor Afdelingen die een 'eigen home' hebben had toegevoegd moeten worden of de bestuursleden met hun kennis weer gekozen zouden hebben voor een 'eigen home'.

Mijn zoektocht naar een gespreksleider voor de focusgroepen is niet vlekkeloos verlopen. De door KBO-B aangedragen gespreksleider was minder ervaren in het leiden van focusgroepen, maar desondanks is er rijk materiaal naar voren gekomen. In welke mate respondenten zijn beïnvloed door de gespreksleider is niet te zeggen, maar er is zeker invloed geweest. Door tijdgebrek kon hier weinig aan gedaan worden. Wel zijn in de zoektocht naar *sensitizing concepts* al belangrijke termen gevonden. De websites van de Afdelingen geven namelijk een beeld van wat het bestuur belangrijk vindt. Hiermee heb ik de transcripten extra kunnen controleren, om mogelijke invloed te kunnen nuanceren.

7. Literatuur

- Baars, J. (2007). *Het nieuwe ouder worden: paradoxen en perspectieven van leven in de tijd*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Babbie, E. (2007). *The practice of social research*. Thomson Wadsworth
- Belderok, J. (2007). *Vitaal en kwetsbaar grijs: kwetsbare ouderen in een vitale buurt*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Beun, M. (2014). *Ouderen en welzijn van nu*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Boer, A. de & Klerk, M. de (2013). *Informeel zorg in Nederland. Een literatuurstudie naar mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg*. Den Haag: SCP.
- Derkx, P. (2011). *Humanisme, zinvol leven en nooit meer 'ouder worden': Een levensbeschouwelijke visie op ingrijpende biomedisch-technologische levensverlenging*. Brussel: VUBPRESS.
- Derkx, P., A. Maas en A. Machielse (red.) (2011). *Goed ouder worden*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Gilligan, C. (1982). *In a different Voice. Psychological Theory and Women's Development*, Cambridge (Mass.)/London: Harvard University Press.
- Heijst, A. Van (2008). Zorgethiek, een theoretisch overzicht. Uit: *Filosofie & praktijk*, Jaargang 29, nr.1, p. 7-18.
- Heijst, A. Van (2012). *Professional Loving Care*. Leuven: Peeters.
- Kittay, E. Feder (1999). *Love's Labor. Essays on Women, Equality, and Dependency*. New York: Routledge.
- Maso, I. & Smaling, A. (2004). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom
- Noddings, N.(1984). *Caring. A Feminine Approach to Ethics & Moral Education*. Berkeley: University of California Press.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pols, J. (2004). *Good care: Enacting a complex ideal in long-term psychiatrics*. Trimbos-Instituut.
- Ruddick, Sara, (1989), *Maternal Thinking. Towards a Politics of Peace*. Boston (Mass.): Beacon Press.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2010), *Op weg met de Wmo*. Den Haag: SCP.

- Thomése, F. (1998). *Buurtnetwerken van ouderen. Een social wetenschappelijk onderzoek onder zelfstandig wonende ouderen in Nederland*. Amsterdam: Thela/Thesis
- Tronto, J. (2013). *Caring democracy: Markets, Equality, and Justice*. New York: New York University Press.
- Tronto, J. (2010). Creating caring institutions: politics, plurality, and purpose. In: *Ethics and Social Welfare*. 4(2), 158-171.
- Tronto, J. (1993). *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.
- Walker, M. Urban (2007). *Moral Understandings. A Feminist Study in Ethics*. Oxford: University Press.

7.1 Websites

- Centraal Bureau voor de Statistiek.
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=7461BEV&D1=0&D2=a&D3=6-100&D4=1&HD=150407-1619&HDR=T,G3,G1&STB=G2> Laatste geopend op 06-05-2015.
- KBO-Brabant. <http://www.kbo-brabant.nl/> Laatste geopend op 30-08-2015.

8. Bijlagen

8.1 Cijfers CBS

Bevolking; geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en regio, 1 januari

	Onderwerpen	Bevolking naar geslacht
	Onderwerpen	Mannen en vrouwen
Perioden		2014
Leeftijd	Regio's	aantal
50 tot 60 jaar	Nederland	2384576
60 tot 70 jaar	Nederland	2029964
70 tot 80 jaar	Nederland	1216175
80 tot 90 jaar	Nederland	605398
90 jaar of ouder	Nederland	111691

8.2 Fasering onderzoek

24 april kon ik beginnen met het onderwerp ‘eigen home’ bij KBO-Brabant. Allereerst heb ik een literatuur *search* gedaan, van waaruit mijn onderzoeksvoorstel vorm heeft gekregen. Op 14 mei heb ik dit voorstel ingeleverd. Op 1 juni stond de eerste bijeenkomst met de opdrachtgever gepland. Hiermee is het onderzoek officieel gestart. Afspraken en een tijdsplan zijn vastgelegd. Hierna ben ik verder gegaan met het lezen van literatuur en het voorbereiden van de focusgroepen, onder andere het zoeken naar een gespreksleider. Ook is gevraagd om een introductie te schrijven van het onderzoek voor de nieuwsbrief van KBO-B. De opdrachtgever nodigde de deelnemers voor de focusgroepen uit.

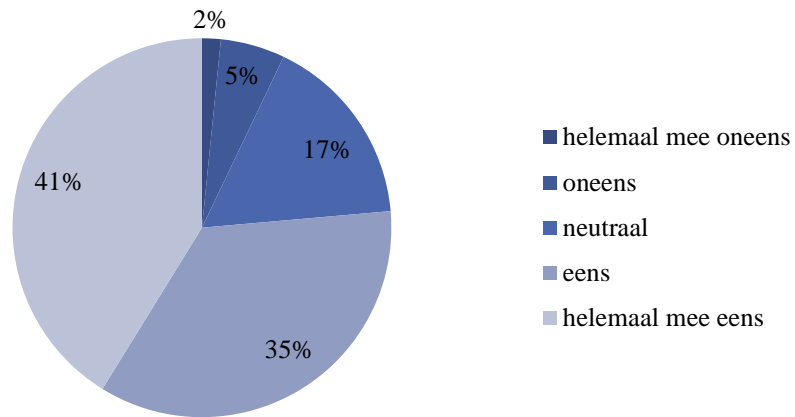
5 juni heb ik goedkeuring gekregen van mijn onderzoeksvoorstel. Mijn pogingen om een gespreksleider te vinden zijn niet gelukt, maar op 16 juni leverde KBO-B een gespreksleider. Vanwege de externe gespreksleider heb ik een vragenlijst gemaakt voor de focusgroepen. Op 22 juni had ik een kort telefoon gesprek met de gespreksleider. En de volgende dag vond de eerste focusgroep plaats met bestuursleden met ‘eigen home’. De week daarop heb ik de opnamen getranscribeerd en mijn aantekeningen in een verslag uitgeschreven. Op 29 juni was de tweede focusgroep met bestuursleden zonder ‘eigen home’. Tot 10 juli ben ik bezig geweest met het transcriberen van de geluidsopnamen, met het coderen van de transcripten en het vormgeven van de enquête. De enquête heb ik naar de deelnemers van de focusgroepen gestuurd, want zij wilden

het graag zien voor verspreiding. Helaas heb ik geen respons gehad. Op 13 juli heb ik de enquête naar de opdrachtgever gestuurd. Direct kreeg ik suggesties voor aanpassingen. Tijdens het wachten op feedback van anderen ben ik verder gaan coderen en categoriseren van de transcripten.

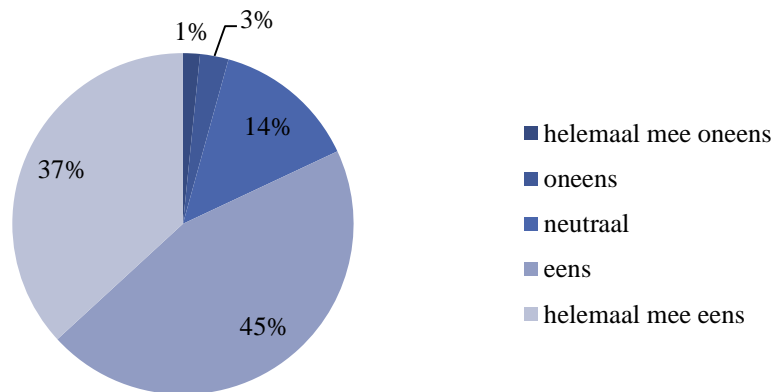
Op 20 juli zijn de enquêtes verspreid via een mail naar secretarissen van Afdelingen. Hierna ben ik aan de slag gegaan met waarden in de transcripten. Van de analyse van de focusgroepen heb ik mijn scriptie gemaakt voor zover ik informatie had. Hiermee is de hoofdvraag veranderd en de opzet van het onderzoek aangepast. 16 augustus heb ik de definitieve resultaten van de enquête binnengehaald. Hierna volgde het analyseren van de enquête. De analyse van de focusgroepen en enquête zijn naast elkaar gelegd. Nogmaals zijn de geluidsopnames van de focusgroepen beluisterd. Tot de inleverdatum – 14 oktober 2015 – geschreven. Intussen afwisselend de thesis nagekeken en na laten kijken door de begeleider, de opdrachtgever en een derde.

8.3 Uitkomsten enquête in diagrammen

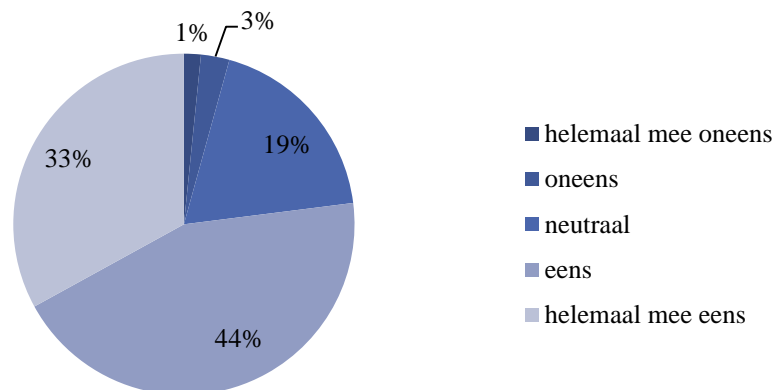
1. Een 'eigen home' trekt meer leden aan

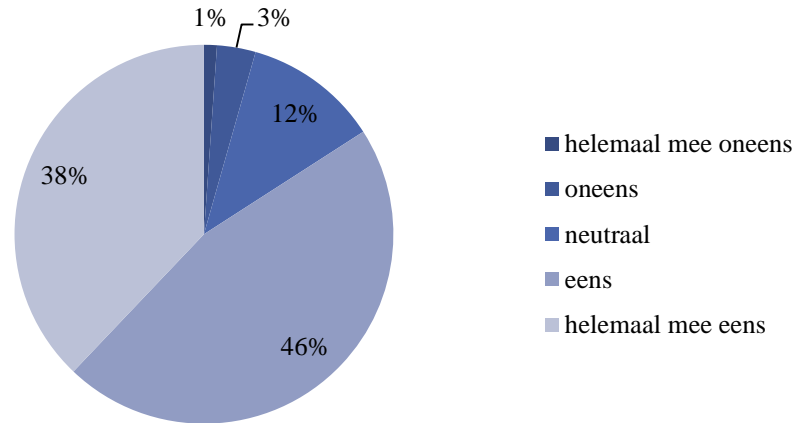
2. Een 'eigen home' zorgt voor mee inzet van vrijwilligers

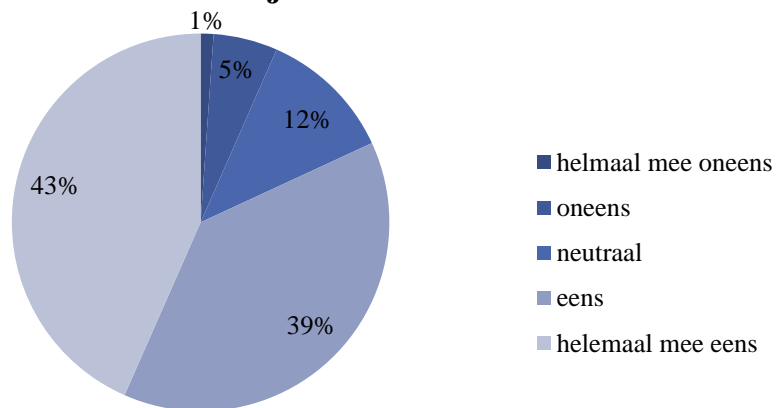
3. De aanwezigheid van een 'eigen home' biedt rust

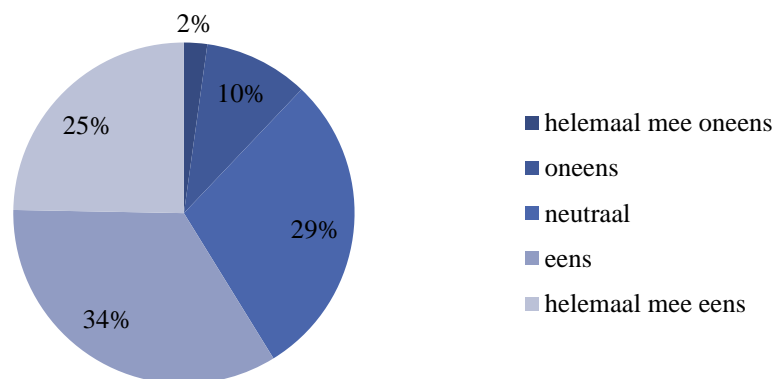
4. Een 'eigen home' creëert meer gezelligheid

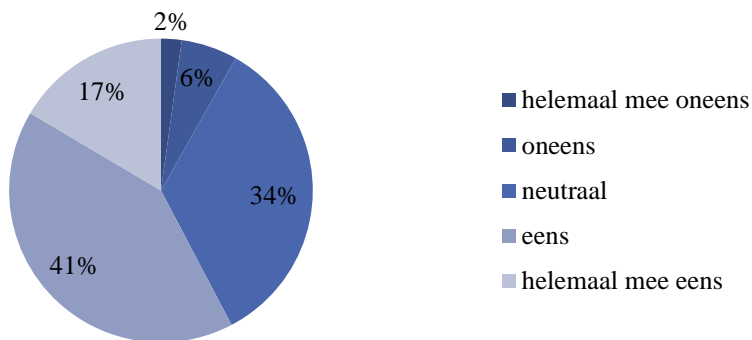
5. Met een 'eigen home' laten we zien wie we zijn

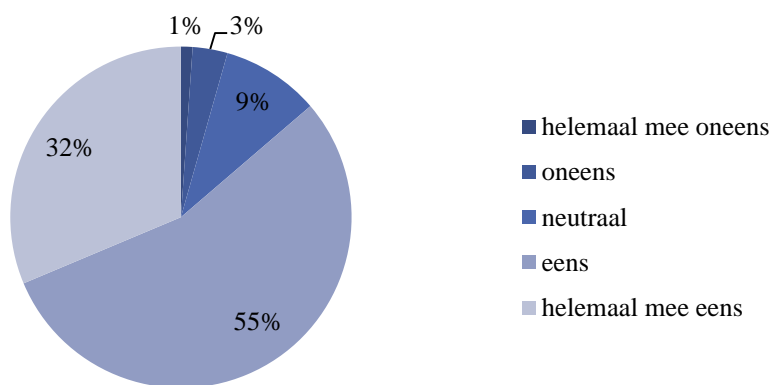
6. Met een 'eigen home' kan eenzaamheid onder ouderen beter tegen gegaan worden

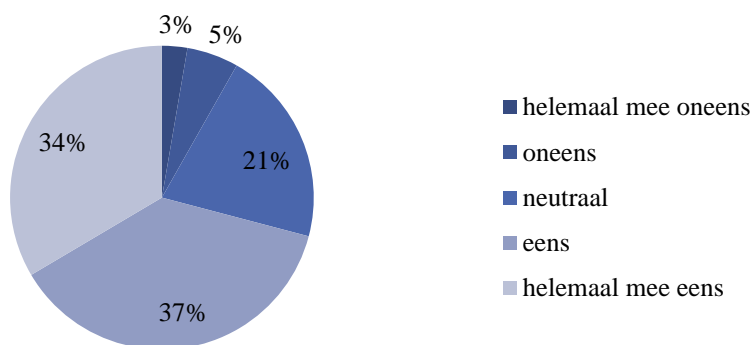
7. We kunnen beter recht doen aan knelpunten waar ouderen mee zitten, vanuit een 'eigen home'

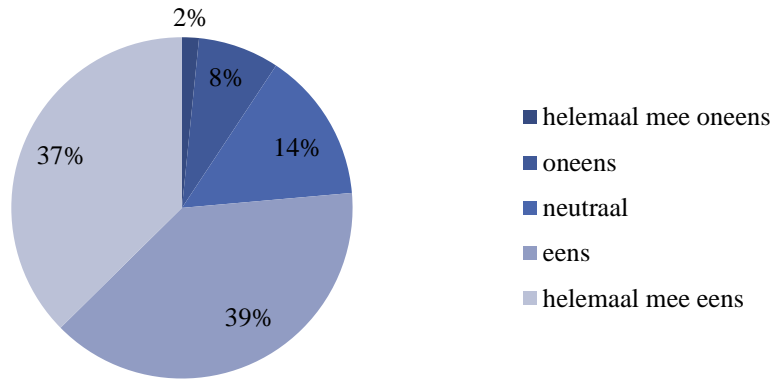
8. Een 'eigen home' draagt bij aan het gevoel van thuis horen onder de leden

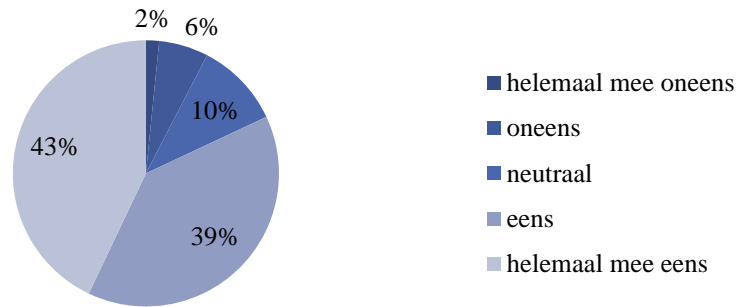
9. de minder mobiele leden hebben baat bij een 'eigen home', mits het home op de juiste plaats staat

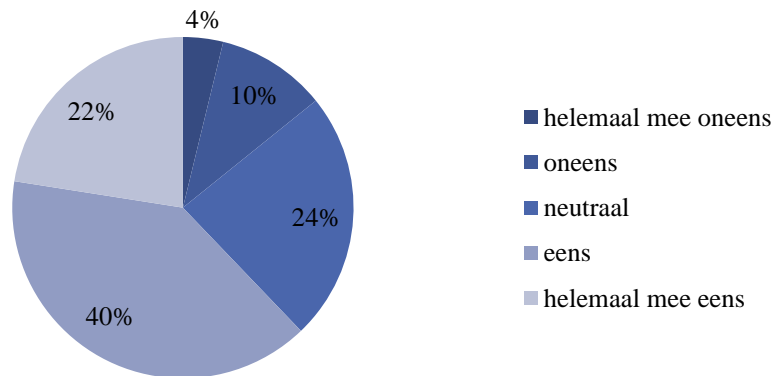
10. Met een 'eigen home' kunnen we beter onze activiteiten aanbieden

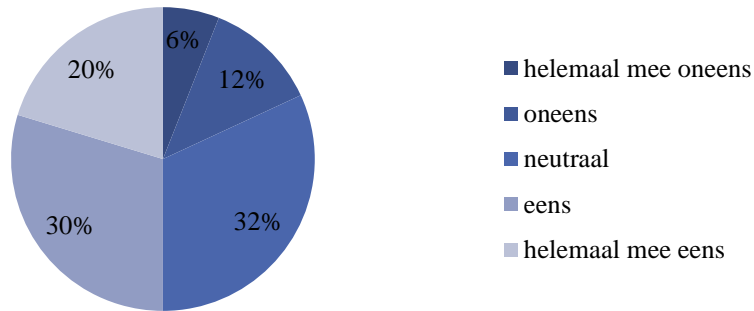
11. Een 'eigen home' is pas een home als er vergaderd kan worden, activiteiten georganiseerd en er zwak alcoholische dranken geschonken mogen worden

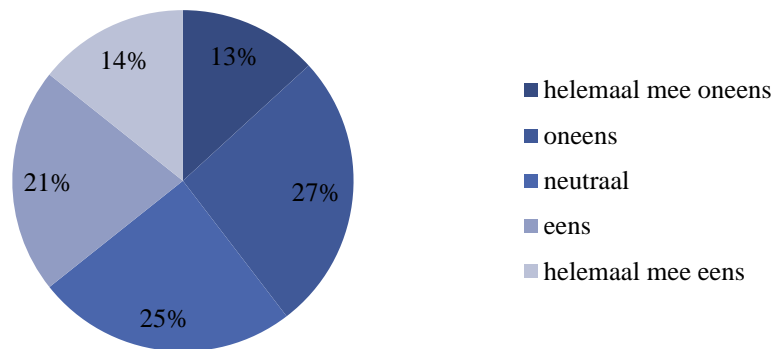
12. Met een 'eigen home' behartigen wij de belangen van ouderen in de gemeente

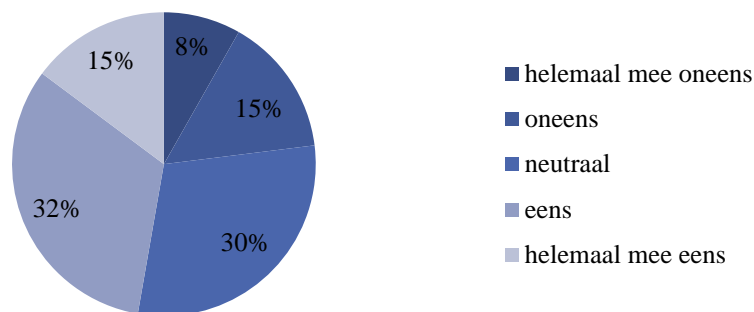
13. Er zijn zoveel verschillende vormen van 'eigen homes', dus willen we voor onze afdeling er ook een creëren

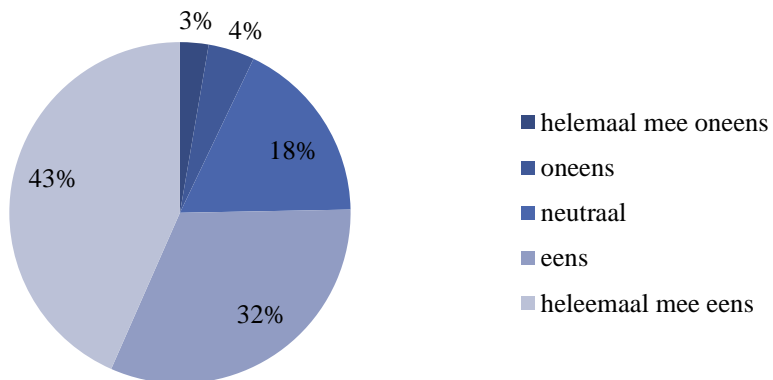
14. Een 'eigen home' geeft beter inzicht in de inkomsten en uitgaven van de afdeling

15. Om een 'eigen home' te kunnen creëren, moet het bestuur van de afdeling zich in de politiek kunnen mengen

16. De gemeente moet afdelingen steunen in het realiseren van een 'eigen home'

8.4 Sensetizing concepts

Gebieden:

1. Individuele en sociale activiteit
2. Hulp (ook voorlichting)
3. Contact (met daartegenover eenzaamheid)
4. Veiligheid
5. (Autonomie)

Associaties:

1. Activiteit, activering
Spelletjes
Beweging
Intergenerationaliteit
Plezier
Welbevinden
2. Hulp
Voorlichting
Ondersteuning
Veiligheid
Intergenerationaliteit
Welbevinden
3. (Laagdrempelig) contact
Deelnemen aan de samenleving, maatschappelijke betrokkenheid
Ontmoeting
Praatje
Welkom (voelen)
Gezelligheid
Omzien naar elkaar
Intergenerationaliteit
Plezier
Welbevinden
- eenzaamheid

Los: Haalbaarheid en bereidheid (omtrent het opzetten van nieuwe ‘homes’).

8.5 Interviewguide

- ‘Eigen home’ biedt activiteiten en bijeenkomsten aan. Kunt u iets vertellen over de aangeboden diensten waar u gebruik van maakt?
- Gebaseerd op uw ervaring, welke positieve punten kunt u benoemen aan het hebben van een ‘eigen home’?
- En de negatieve punten?

- KBO-Brabant wil met dit onderzoek de mogelijkheid bekijken dat meer afdelingen een 'eigen home' bewerkstelligen. Hoe kijkt u hier tegenaan?
- Wat is volgens u de waarde van het hebben van een 'eigen home' voor leden van KBO-Brabant?
- Mensen kunnen contact leggen, maar hoe zit het met de maatschappelijke betrokkenheid?
- Wat betekent het hebben van een 'eigen home' voor leden die lichamelijk en/of geestelijk beperkt zijn?
- Samenvatting, klopt dit?
- Zijn er nog zaken blijven liggen, zaken die u graag besproken had gezien?